

Стамен Миловановић

ЈЕДНАЧЕЊЕ ПО ЗВУЧНОСТИ

Лица:

Сава Мркаљ 28 - 50 год.

Лука Милованов 26 - 40 год.

Вук Караџић 24 - 50 год.

Стева – Пишта Баћи, конобар око 60 год.

Црни дечак

Јосиф Рајачић, архимандрит 24 год.

Партеније, робусни калуђер

Латас, калуђер

Генадије, ђакон

Дечак, манастирски слуга 14 год.

Шофер, лекар

Сакс, лекар

Болничар

Болесници

Први чин

Сцена прва:

Кафана у Пешти

Време радње – 1810.

(Лука, Стева, Сава, Црни дечак
и Вук)

ЛУКА: *(Седи за столом. Пред њим чаша са пићем. На прслуку му задње дугме откопчано. Нестриљиво се осврће око себе. Види се да некога очекује. Истија пиће. Окреће се ка улазу. Благим војвођанским акцентом)* – Пишта Баћи!..Пишта Баћи!... Конобар!.. Стево!..

СТЕВА: *(Наслоњен на рам улазних врата гледа незаинтересовано низ улицу. Не обраћа пажњу на Луку све док га овај не позове српским именом. Прилази му. Осорно, мађарским призвуком)* – Колико пута сам ти казао да ме именом српским!.. *(Иронично)* Шта изволи млади господин?

ЛУКА: *(Окреће се обазриво око себе, па иако су сами, намерно, као, завереничким гласом.)* – Кад Будим српски буде, српским ћу те именом и ословљавати ...

СТЕВА: *(Заверенички)* – Не липши магарче до зелене траве. Е, мој Лука, бојим се да ће нам пре Беч узети и Београд...

ЛУКА: - Хоће, хоће – кад на врби роди воће...

СТЕВА: *(Поверљиво)* – Чујем да Хабзбурговци траже да им га Карађорђе уступи. *(Полугласно)* Бечка дама једва чека да се Срби откаче од османлијке курве па да их у свој кревет увуче...

ЛУКА: - Снила баба што би била рада...За то су Србијанци крварили гаће, а?

СТЕВА: - Кажем; прича се...

ЛУКА: *(Иронично)* - Прича се, прича се... *(Шаливо)* То чујеш, а глуп си кад затражим да ми донесеш токајско...

СТЕВА: *(Иронично)* *(Мађарски)* – Акар, акар! *(Мађ. – ‘Оће, ‘оће!)* ... Опет на рецку? .. Mikor gondolod visszaadni a tartozást? *(Мађ. – Кад ти мислиш да намириш дуг?)* Накупило се..

ЛУКА: - Море, донеси ти и не бери бригу. Платићу. *(Шаливо)* А ако ти дуг не намирим ја, раздужиће ме Онај горе, или... Или овај што улази.

СТЕВА: *(Погледа ка улазу, одлази до шанка и наслони се на њега с очитом намером да га не послужи. Полугласно, себи у браду)* - Још један мукташ..

САВА: *(Долази носећи пакет с књигама. Уредне, кратке, неговане браде и бркова, грађански одевен, озарен, задихан и очигледно узбуђен. Правдајући се.)* – Знам, знам да касним... Опрости, Лука ...

ЦРНИ ДЕЧАК: *(Лица ишараног црним пегамма, у кратким панталонама и доколеницама. После Саве нагвири неколико пута на врата, као да се колеба да ли да уђе, а потом улази и чучне у углу непрестано пратећи га погледом. Храмље упадљиво као да му је једна нога краћа. Само је Сава свестан његовог присуства.)*

ЛУКА: *(Шаљиво)* – Ако си до сада своју пештанску лепотицу мркао, опростићу ти, мој Мркаљу...

САВА: - Имао сам угоднија посла... Види! *(Радосно ставља пакет на сто, пажљиво га равнајући са ивицом стола, седа,*

руком заглади браду и бркове, погледа ка углу)

ЛУКА: *(Прати му поглед, слегне раменима. Нагиње се ка пакету и омирише га)* - Кад пре?! Још на боју мири... Честитам, честитам, пријатељу! *(Устаје и љуби га)* Пишта Баћи! ... Господине Стево, погледајте овог момка, и запамтите га добро; Господин је анархист...*(Показује на пакет, овлаш га померивши)* Кад ова кубура груне...

СТЕВА: *(Који незаинтересовано брише пулт шанка, тргне се изненађено)* – ‘Еј, шта причаш?! Каква кубура, какав антихрист?

ЛУКА: *(Смејући се)* – Ја сам антихрист, а он ти је анархист! Знаш ли ти ко је анархиста? ... Анархист ти је, драги мој, неко овако невиног лика и углађен, а који гори од жеље да промени систем, да сруши старо. Под кошуљом, у грудима, на место срца носи барут и... *(Гестом руке дочарава експлозију)* Кад ово рокне има да се затресе све српско!...Море, све славјанско има да се уздрма, мој Пишта!...

СТЕВА: - Какво рокање, какво грување, сунце вам мангуп-

ско?! Акарјаток хогу хивјам а зсацикат?! (Мађ. – Хоћете ли да позовем пандуре?)

САВА: - Nagyátok a zsacikat, Stevo! (Мађ. - Ма, какви пандури) Лука се шали. Плаши Вас. Езек цсак папирок! (Равнајући пакет са ивицом стола) (Мађ. - Ово су само књижице)...

СТЕВА: (С олакшањем) – Е? ... (Иронично, Луки) Ух, ал ме препаде, Бога ти бећарског!... Видим, и ови што у Србији доскора кремењаче гаравише далеко догураше ... Бацише им Турци кост да се око ње мају док они снагу не прикупе...Чуј: унутрашња аутономија, ха, ха, ха!...Чекај само кад опет навале турске ордије, разбежаће се на све стране “војводе”, “књазови” и “совјетници” сербски као манастирске мачке. Напуниће се њима Басарабија, Русија, Пешта, Беч... Оставиће народ, да то њихово шенлучење, Турцима главама плати. Пропиштаће и мртви, верујте ви Пишти. (Брзо се исправља)...Запамтите добро што вам Стева каже...

ЛУКА: (Кроз смех) - Полако, полако, мој видовити пријатељу!... (Озбиљно) Оно је био тек поче-

так. Почетак, а тресле су се гаће Османлијама...Кад их Србијанци и браћа Руси поново потпраше покидаће им се учкури на димијама па ће гологузи опет бежати онамо одакле су се на Балкан наврзли.

СТЕВА: (Иронично, као одобравајући) – Igen, igen... Akarnak e Bulátok utánuk fél seggel szaladni? (Мађ. – Ја, ја... ‘Оће ли и буле гологузе за њима трчати?') (Настави да се смеје)

ЦРНИ ДЕЧАК: (Смеје се гласно, али само Сава погледа ка њему)

ЛУКА: (Полуокренут Стеви) - Смеј се ти, смеј...Само се ти смеј... Играле су, и играју дахијске хануме Карађорђевићим војводама...Причао ми побратим да је војвода Миленко Стојковић, кад га ономад Вожд протера из Србије, чак из Пореча цео харем са собом у Каравлашку довео... Море ровнуће и наша мечка као османлијска..

САВА: (Ка Стеви)- Даће Бог...

СТЕВА: - Ма, хајде море...Зар не видите како је Галски Петлић Пруску и Русију добро заскочио, у Португалији и Шпанији се уг-

нездио, од наше монархије мало кљуцнуо, па сад опет ка Москви гласно кукуриче, удара крилима и кокоти се...

САВА: - Од чије монархије?! Кљуцнуо је Наполеон, болан, наше - славјенско. Илирију нашу... (Помно се загледа у Луку) Стани, не врпољи се, Лука! Дугме... (Пође руком ка њему с намером да му закопча откопчано дугме на прслуку)

ЛУКА: (Тргне се уназад изненађен. Шаљиво, полугласно) – Ма, пуца мени прслук за Португалију, Шпанију и...и дугмад...(Стеви. Ватрено) А ја све нешто мислим, Пишта, да ће Бонапарта Мајчици нашој добро чорбу омрсити. Руси су то, еј!.. Руси, брајко мој!

ВУК: (У скромном европском оделу. Штула под савијено лево клено. Улази на сцену. Чује задњу реченицу. Саркастично) – ‘Оће, ‘оће...Руси су то...

ЛУКА: - Ја о вуку, а Вук на врата!..Ево ти, Стево, србијанског устаника, жива сведока...

ВУК: (Задихано, шаљиво) – Још жива, Богу хвала...Ама ми се све чини, како ме овде сврдла

(Показује овлаш на болесну ногу) да се негдје близу велико невреме припрема...

ЛУКА: (Сусреће га и прати до стола. Двосмислено) – Хоће, хоће, побратиме! Само што не загрми...Управо сам Пишти о томе... (Шаљиво, показујући на Саву) Ово ти је онај што је као орлић полетео са Кордуна а овде слетео као орлушина. (Озбиљно) Господин о коме сам ти причао. Мудрац! Богослов, филозоф, математичар, полиглота, учитељ, и помало песник. (Шаљиво) Додуше не тако добар као што сам ја...

САВА: (Устајући телом помери мало пакет) - Не претеруј! (Руком заглади браду пре него што се поздрави с Вуком) Сава Мркаљ, господине...

ВУК: - Препоручујем се... Стефановић Вук (Шаљиво, показујући на дрвену штулу) Дрвени филозоф помало – ал’ самоук...

ЛУКА: (Сави, упадајући Вуку у реч) - Курјак тршички, устанички јунак и Карађорђева десна рука...

ВУК: - Ето, опет Лука увећава (Показује на ногу) Личим ли вам

ја на јунака?...*(Седајући)* Чинио сам оно што је било у мојој моћи...

ЛУКА: *(Весело, показујући на штуду)* – Чинио, чинио – па, зачинио! Дрвену колајну зарадио...

САВА: *(Седа и одмах равна пакет с ивицом стола. Полушапатом)* – Збиља, што се, болан, дигосте у сред зиме кад му вријеме није?

ВУК: - А што? Догорјело до ноктију, мој јаране.

САВА: - Могли сте да сачекате до пролећа...

ВУК: *(Као да се правда)* – Е, нијесмо, вала, могли више...

ЛУКА: *(Провокативно)* - Нешто сте ми дуго под Турцима стењали. *(Шаљиво, двосмислено)* Мора да вам и није било тако лоше под њима кад издржасте оволико дуго. *(Прекорно, као)* Да, бар, свршите посао до краја?...

ВУК: *(Тихо, иронично, двосмислено. Луки.)* – Е, ви то као да по вама судите? *(Смејући се)* Колико видим ни ви се још не извлачите испод ваше бабетине...

САВА: “Повијену траву коса не сијече”

ВУК: *(Погледа га прекорно, климне главом, вади блокчић и записује)* – Јес’ вала..

САВА: *(Гледа га упитно)*

ВУК: - Папир дуже памти од човјека...Учим од умнијих... Записујем...

САВА: - Пучанска је то мудрост...

ВУК: – И нека је – лијепо је речено, е ...Оно што се кроз народни ум проваља то као бисер засија... Е.. *(Прекорно, Луки)* Свршили бисмо, побратиме, с Османлијама раније да су нам припомогла браћа из Босне, и ви из овијех прекосавских крајева.

ЛУКА: - Многи су, Бога ми, били ради, али наши мађарони у сав глас загаламише; Једни: - Зар да Монархију увучемо у рат?!...Дуги: - Сами су Србијанци попару варили, нека је сами и покусају. - Што су се усправљали кад ни дубак нису припремили ... И тако...

САВА: “Трпен спасен” - мађаронска филозофија, Господине Стевановићу...

ВУК: - Е, тако су и неки наши народни прваци зборили док...

(Иронично) Док су дахије раји сијекли главе, бегови младожењама невјесте прве брачне ноћи узимали и у своје ложнице на јebачину одводили морало се и могло се некако трпјет, ал' кад почеше и кнежевске главе да се котрљају и на кочеве, а жене на курчеве да им набијају (Гусларски, иронично) е, ту раја трпјети не може!...

САВА: (Тргне се кад Вук изговори безобразну реч)

ЦРНИ ДЕЧАК: (Кикоће се у углу)

ЛУКА: - А, гуслари то вако певају, мој Вуче: *(Као уз гусле)* "Ту кнезови нису ради кавзи...Већ је рада сиротиња раја"...

ВУК: - Да пјевају – пјевају, јер тако љепше а и патриотскије звучи (Сави кроз смех) А што се ти, јаране, штрецаш и црвениш као сеоска млада? Јebачина ти је српска ријеч као и свака друга. Да сам је руском, јал маџарском, замјенио исто би значила...

ЛУКА: *(Смејући се)* – Вук ти је, мој Мркељу, арабашки сој. Не замери огрубелој ратничкој души. Нема ти он длака на језику;

цару каже - царе, а курви -курво...

ВУК: - Гријешеш, побратиме! Нијесам ја огрубео но је Бог свакој ствари и појави дао име које је одсликава и које јој најљепше паше. Сваки глас, свака ријеч је важна и потребна човјеку као ваздух и вода, а оне безобразне су, богами, вјерујем, и најважније у човјековом животу...

САВА: *(Гладећи руком браду и проверава да ли је пакет у равни са ивицом стола)* - Разумијем, али ипак...

ВУК: - Шта ипак?! Није ли ријеч: мудрац - најљепша којом те Лука мени ослика?

САВА: (Гледа га збуњено)

ВУК: *(Тријунфално)* – Е... Лијепа је ријеч и мени најмилија, мој јаране!.. Мудар и мудрац су ми најдраже, Бога ми. А што нам оне казују? Мудар - то ти је ријеч која значи да је неко од оца наслиједио велика муда на дар! *(Кроз смех)* А мудрац је онај човјек кога је Бог обдарио и великим мудима и великим курцем!..(Луки) Види га; опет се заруменео као булка! *(Озбиљно)* Е...

А то ти је гаранција, мој јаране, да ће такав срећник имати великог порода, да мора бити умнији од других е да би породицу из'ранио и сачувао. (*Кроз смех - двосмислено*) Ја сам увјерен да нас на многа наша деланија покреће баш тај наш муд – рац! ...

ЛУКА: (*Кроз смех*) - И зато свака мома свог мудраца сања!...

ЦРНИ ДЕЧАК: (Смеје се гласно)

СТЕВА: (*Смеје се за шанком*) – *Okos nekünk ez a Rác!* (*Мађ. - Море, паметан нам овај Србијанац!...*)

ЛУКА: (*Очигледно с уживањем гледајући збуњен Савин израз на лицу, грохотом се смеје. Кроз мало стишани смех, Стеви*) – Паметан, паметан Србијанац, него како! Јеси ли се сад уверио, мој Пишта, да се ја дружим само с умнима и арамбашама?..

СТЕВА: (*Љутито, узима флашу*) - Ако ме још једном мађарским именом, Светога ми Јована, флашом ћу те!..

ЛУКА: (*Весело*) – Може, али пуном... Каквим језиком говориш таквим ћу те именом...

СТЕВА: (Љутито врти главом и настави да брише шанк ослушкујући и даље разговор)

ВУК: (*Сави*) - Узмимо ријеч; Карађорђе. Кара – Ђорђе. Неки веле да је то по турском: Кара – Црни - Ђорђе. А ја мислим; кара – је од карати се. А, Ђорђе ти се и са Србима и с Турцима увијек свађао и тукао. Е.. А знате ли ви, јарани моји, да кара и карати се на циганском језику значи оно од чега се наш Кордунаш штрца. (*Показује десном руком до лакта леве са стиснутом песницом.*) Е... А Србијанци су ти, пријатељи моји, као и Цигани - стално се свађају и међусобно туку. Зато сам увјерен да је (*Двосмислено, кроз смех*) Ђорђа његов необуздани кара - ктер до вожда воздигао...

ЛУКА: (*Смејући се, окреће се ка Стеви*) – Банкротираћеш, Пишта, ако наставиш да се дуриш. Мрдни мало...Дођи! (*Вуку, задовољан што је збунио Мркаља*) Свака ти се реч позлатила, побратиме!

СТЕВА: (*Остаје крај шанка*) - Од вас ћу се, вала, дебело овајдити...

САВА: (Гледа у Вукову ногу, смејући се) – Јесу ли Вас то Турци?...*(Пренесе поглед ка Црном де-чаку)*

ВУК: *(Тргне се збуњено на оно "Вас" снађе се, на помало иронично)* – Нас? Многе, вала, јесу, ал мене, богами, нијесу. Но ме Онај горе обогали.

ЛУКА: *(Намигујући Мркаљу)* – Срећа турска, иначе би им под побратимовом сабљом главе пуцале као зреле диње...

ВУК: *(Важно)* - Јакако...*(Заинтересовано гледа у пакет књига пред Савом)*

ЛУКА: *(Пратећи његов поглед)* – Буре барута, мој побратиме...Начиниће Мркаљ њиме већи русвај него што је онај твој Синђелић на Чегру...

ВУК: - Е?... Овим?... Како?

ЛУКА: *(Сави)* - Дозволи да покажем побратиму ...*(Отвара пакет, узима две књиге, са насладом их омирише, на једну пружи Вуку)* Ово Мркаљево ти је убојитије, моја Вучино, но сви Карађорђеви топови у Србији!

ВУК: - Књига?!.. *(Држи је на длану као да јој тежину одређује.*

Шаљиво) Некако ми је много танушна.

САВА: *(Опет поравнава пакет, глади браду)*

ЛУКА: - Танушна додуше, али громовита... Топла још, тек што је из штампарске фуруне извађена... А то мора, јарани моји, поштено да се залије. Стево! Донеси два литра на рачун наших муд - раца!.. *(Кроз смех)* Великих мудраца...

ВУК: *(Додаје кроз смех)* - И нешто мрсно да се грла подмажу...

ЛУКА: - Оку прасећег и јаћећег. Пола – пола...

СТЕВА: *(Гледа их иронично, потсмешљиво.)* – На мит мутата-ток?! *(Мађ. - Ма шта ми казасте?)*

ВУК: *(Удара шаком по џепу)* - Донеси, само ти донеси...Има Србијанац...

ЛУКА: - Док је богатих и лепих удовица, биће, вала, и црвеног винца...

ВУК: *(Погледа га љутито. Си-лом се накашље, прогута кнедлу. Заврти незадовољно главом, узима књижицу, окреће је и загледа радознано),* САЛО ДЕБЕЛОГА

ЕРА либо АЗБУКОПРОТРЕС”...
“У Будиму граду хиљаду осам
стотина десете”...

СТЕВА: (Врти сумњичаво гла-
вом, али одлази са сцене)

ЛУКА: (Вуку. Са заносом) -
Сунца ми, ово није „Азбукопо-
трес“, То ти је – језички
земљотрес, ма какав земљотрес
– вулкан, пријатељу!..

ВУК: (Знатижељно) “Сало де-
белога јера”? (Сави) Могу ли?

САВА: (Прво погледа ка углу,
па климне потврдно главом)

ВУК: (Отвара прве листове и
помно све жудније чита, прво за
себе а потом наглас) ... Хм...Е...”
Задржали смо дакле; А, Б, В, Г,
Д, Е, Ж, З, И, Ј, К, Л, М, Н, О, П,
Р, С, Т, У, Ф, Х, Ц, Ч, Ш и “Танко
јер” ((б) – као знак за
умекшавање)... Но што ћемо из
танкога ера задржати ли га или
га одбацити; кад ни оно глас није?
Колико се до мога мненија каса,
требало би нам писмена Дб’(Ђ),
Лб (Љ) и Нб (Њ) Као што имамо
Тб (Ћ) Тако би наша азбука до-
била двадесет девет писмена”...
(Зачуђено и одушевљено истов-
ремено) Опа!..Петнаест писмена

си као гумицом избрисао!..Бога
ми!?!...

ЛУКА: - Него како! Одува их
Саво, к’о кошава јесење лишће!

ВУК: (Настави да чита на-
глас)... “Гласопомотбна либо са-
могласна писмена су; а, е, и, о, у
“Хм...Да...Е...” Писмена која смо
избацили, не треба да Учителб
одма с’ почетка дечици казуе; но
кад што ветб понауче Онда тбе
дечица и сама запитавати, нити
буде каквога труда ретби: Глед!
како се азбуки нашој помотби
може! “

САВА: (Цитира с Вуком напо-
редо) “Довде смо свакојако, а
одавде новом азбуком пишемо”
(Сам) От данас све наше
правописаније под ово долази
начело; “Пиши како што гово-
риш”

ЛУКА: (Благо провокативно)
– Светим Аделунговим наче-
лом...

ЦРНИ ДЕЧАК: (Из угла – ка
Сави) – Бог, Аделунг, па ја!

САВА: (Погледа ка њему,
климне потврдно главом и ос-
мехне му се топло.)

ВУК: (Погледа упитно у Луку)

ЛУКА: (*Иронично*) - Ма, некакав немачки граматичар у кога се Саво куне као у свеца...

САВА: (*Занесено*) – Бог, Аделунг, па...Логичар, болан!.. Зар није логично; једном гласу – једно писмено, а не за један глас два и три знака...

ВУК: (*Гледа га задивљено*) – Хм... Памјатно, море ...Е, мој јаране, увијек сам питао оне писмене што ме, пабирчећи, писменима учише; што ће нам онолике куке и закуке у бекавици и часловцу кад се не гласају но човјеку само закукуљују и замумуљују оно што би ласно научио. (*Кроз смех*) “Јебем ли га што ће нам “јерови”, “јерији” и “јата” кад се не гласају, ал’ мора тако, синак, да се пише” казиваше ми...

САВА: - Е, боме, од данас ће овако; овијем писмом и народним језиком..

ВУК: (*Гледа га дуго*) – Јес’, вала...Што ће нам мртве славјенске ријечи?.. (*Полугласно, за себе, кроз браду*) Народнијем... Јакако...“Пиши као што говориш” (*Замишљено*) И... (*Озарено* -

гледајући их тријунфално) И; читај како је написано!

ЛУКА: - Еурека! (*Намигујући Сави*) – Видиш; тога се нисмо сетили!

САВА: - Заиста, ко би каз’о?(*Луки*)... Логично, болан...

(*Лука и Сава гледају у Вука неколико тренутака, као, задивљеним погледима, а потом прсну у смех*)

ВУК: (*Гледа их поносно – тријумфално, па кад почну да се смеју – увређено, а потом им се придружи „кисело“ се смејући*)

ВУК: (*Кад се смех утиша, вртећи љутито главом*) – Е... Е... (*Настави немо да чита*)

ЛУКА: (*Сави, тихо*) – Знаш ли, пријатељу мој, какву си олују призвао? Окомиће се на тебе сви од епископа Стратимировића до последњег поклисара. Придружиће им се и кусо и репато...Засуће те дрвљем и камењем...Доситеј, Соларић и Мушицки покушали су народним, па су због притиска опет почели да замуцкују и бркају народне и црквенословенске речи и писмена...

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Из угла ка Са-ви, гордо*) – Ја нијесам они!

САВА: (*Погледа изненађено ка углу. Наглашено гордо*) - Ја нијесам – они! Ја ћу...

ЛУКА: - Ударио си на црквени систем ...

САВА: - Зашто на систем?... Само сам поправио оно што је одавно требало у писању и језику исправити. Зар и ти нијеси на томе радио?... Сад је тренутак да ме подржиш. Печати свој “Опит к сличноречности” ...

ЛУКА: - Немам ти ја “време-на” (*Гестом показује да нема па-ра*) А бојим се да га Стратимировићева цензура не би ни одобрила. Твоје им је, на срећу и радост нашу, промакло... Него, благош мени, подели ти то, рашири, што пре док ти ово благо нису жандари запленили и спалили...

ВУК: - Ја бих могао неколико примерака у Србију да пренесем. Ако...

САВА: (*Пружи руке ка пакету као да би га пригрлио, а онда се поколеба, погледа ка углу, пакет поравна са ивицом стола, па*

постиђено) – Ја сам ово за сав српски род, за народ и народне школе... (*Размотава пакет, одваја неколико примерака и пружа му их, опет пакет поравнава са ивицом стола.*)

ВУК: (*Једну задржи у руци, остале ставља у џеп*) – Код мене су ти, јаране, сигурније но да си их у олтар црквени унео, е... (*Настави помно да чита*)

САВА: (*Луки*) - Одлучио сам да започнем из манастира... (*Погледа ка Црном дечаку, и кријући од Луке, даје му знак руком да да изађе*)

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Пође ка вратима, предомисли се, врати се и поново чучне*)

ЛУКА: – Из манастира?

САВА: (*Са заносом*) – Јакако! Треба прво подучити оне који друге уче; калуђере и попове... А то ће за који дан започети брат Јулијан...

ЛУКА: (*Изненађено, прати његов поглед, слегне раменима. С неверицом*) – Ко то? Који црни Јулијан?

ЦРНИ ДЕЧАК: - Ја, брате!

САВА: *(Упире прстом у своја прса)* – Ја, брате! Ја, Јулијан, монах манастира у Гомирју!...

ЛУКА: - Ти?! ... Шалиш се, Мркаило? *(Гледа га испитивачки)* – Опет си се с Јеленом покецкао?

ЦРНИ ДЕЧАК: *(Смеје се злурадо)*

САВА: *(Покуњено одмахује руком)*

ЛУКА: - Их, бре Саво, кад би сви који се с драганама споречкају одмах облачили монашке ризе манастири би били пуни као кошнице а децу би само старци правили...

ВУК: *(Као узгред, док гледа у књигу.)* – Јаране, после свађе миловање је љепше...

ЛУКА: - И страсније!...Веруј ти србијанском Курјаку...*(Полугласно, намигнувши Сави)* Што се чешће са Саром покецка то му она више пенезе пошаље...

ЦРНИ ДЕЧАК: *(Из угла, ка Сави, полугласно)* – Убићу је!

САВА: *(Погледа изненађано ка њему, покаже му прстом ка вратима. Луки)* Божјом вољом и разумевањем епархијске

Конзисторије удовољено је мојој молби да се пострижем и замонашим.

ЛУКА: *(Испрати погледом његов гест, слегне раменима, врати га Сави. С неверицом)* – Ти?!... Збиља? Ма, шалиш се...*(После кратке анализе израза на Савином лицу)* Е, да си наopak, то сам одувек знао, али да си толико неразуман, то...*(Вуку)* Чу ли ти ово, побратиме?! Духовни суд му одобриво? *(Сави)* Ма, једва су те дочекали...

САВА: *(Збуњено)* – Зашто једва?

ВУК: *(Који чита не обраћа пажњу на њих)* – А шта то? *(Настави даље да чита, али послушкује и разговор)*

ЛУКА: *(Љутито)* – Овај несој ће у манастир! Хоће човек да се замонаши! *(Запенушано, Сави)* Знаш ли зашто ће те се обрадовати? Да ти зачепе уста, да те ућуткају!... Зар сад кад? ... Мораш да се бориш да ово и заживи! *(Маше књигом)* Ово је папир! Само папир, човече!..*(Смиреније)* Треба од књиге трубу сачинити... Трубењем подићи све писмене и тврђаву јерихонску срушити...

ВУК: (*Као за себе*) – Да, да, као Јошуини ратници...

САВА: - Зашто ме кориш, Лука? Знам ја да ће се старци и они у врху опирати новом правопису. Темељ се на чврсту подлогу зида. Почећу од ђеце...

ЛУКА: - Тек си на почетку, мој Саво! Мораш прво језичка правила, граматику, речник...Имаш посла, ихај!...

САВА: - Требају ми вријеме и мир. У тиховању се рађају жеље и стваралачке идеје? Зар за то има бољег мјеста од манастира?... Ето ја сам сербско писмо кроз логичко сито протријарио, одвојио жито од плевe и кукоља, (*Показује на пакет*) још само семе да се расеје... Помози...

ЛУКА: (*Прекорно*) – Добру њиву одабрао!.. Заледињену, неплодну...

САВА: - Разораћу је, болан, нађубрићу...

ЛУКА: (*Смиреније*) – Молим те размисли. Немој тако преко колена - на пречац... Не стављај ногу у кљусу...

ВУК: (*И даље загледан у књигу, као узгред*) – “Брзо говно вр’ нема”...

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Из угла*) – Кад ја одлучим, то ти је!..

САВА: (*Тврдоглаво*) – Кад ја одлучим, то ти је! ...

ЛУКА: (*Гледа га дуго. Љутито*) – Знам те. Добро, чини како си наумио: “Твоја глава - твоја и шубара”!

САВА: (*Изненада, кивно*) – Убићу је!

ЛУКА: (*Изненађено*) – Кога?.. Јелену? (*Шаљиво*) Зар је дотле дошло?

САВА: (*Полугласно*) - Већ сам је у себи...(Погледа ка углу) Стварно ћу је...

ЛУКА: (*Пратећи му израз лица и поглед, забринута*) – Заслепила те. Ма, хајде човече, освети се, осврни се око себе - пуна је Пешта лепих Јелена!...

САВА: (*Погледа га прекорно. Одмахујући главом, дрхтавим гласом*) – Ја ћу је...

ЛУКА: - Како си се заћорао, ти би, заиста, то и могао... (*Шаљиво, помало иронично, ов-*

лаш га загрливши) Благош мени, бежи од ње, трчи у тај манастир док душу ниси огрешио. Иди, иди мечки на рупу...

ВУК: (Склапајући књигу, чује само задњу реченицу) - Зар међед мечки? ...(Шаљиво) Код нас се, Бога ми, још увијек зна ко коме долази и ко чију рупу затискује!.. (Стеви који долази носећи наручено. Шаљиво) А, код Вас, Стево?

СТЕВА: (Док ређа по столу до-нето) – Ојен баратом!..(Мађ. - Е, братац си мој) (Кроз смех) Ја ти више и нисам сигуран дал' сам медвед јали мечка...

СВИ: (Гледају га упитно, као по договору, мирно неколико тренутака, а потом прсну, истовремено, у необуздани, младалачки смех)

СТЕВА: (Гледа их збуњено, прекрсти се, па и сам прсне у смех)

Завеса

(Док се мења сцена чује се Вуков глас док чита писма њему упућена, или она која је он некоме писао)

- Ко је тај Сава Мркаљ? На ових осамнаест страница има

више језичке филозофије него у каквој дебелој граматици!.. Freund!..Ihr ergebenster Kopitar.

- Благородни, и високоучени Господин Копитар; мени високо-почитаеми!..

- Geliebte Freundin meines Herzens, Ana!...Ihrerer getreuer und aufrichtiger freund Wuk Stephano-vich.

- Љубезни брате Вуче добро дошао!...Твој доброжелатељ Сима Милутиновић.

- Благородни и високоучени Господин Копитар, мени најљубезнији и високопочитаеми!

Ја би да Вам пошаљем Граматику Србску на коју дан и ноћ мислим; и много сам коешта ново изнашао и назначио, но противни случај томе је обадвоме досад препјатствовао јербо ме очи јошт нијесу пребољеле... Рад би био да Мркаилу што год пишем, али одавде не могу; јербо не знам управо гдје је, и како се нахођи; него кад ту дођем, онда ћу га тражити...

Вашискрени високопочитаатељ и слуга Вук Стефановић

Други чин

Манастир Гомирје 1811.

(Сава Мркаљ – Јулијан, Јосиф Рајачић, Партеније, Латас, Генадије, Црни дечак, Дечак)

Сцена

Празна манастирска трпезарија. Неколико икона на зиду. Мали, молитвени сточић крај зида у челу. Дугачак сто по средини. Дрвене клупе крај њега. Стасидија (столица) у чело стола. Чује се равномерни звук сидрана (клепала)

ДЕЧАК: (Доноси редом чиније с јелом, прибор, хлеб и редом ставља по столу)

(После неколико тренутака улазе један за другим монаси тихо причајући. На крају улази Рајачић и седа у чело и даје знак да могу и остали. С десне стране, први до њега седа Генадије, па Партеније. С леве, Латас, празно место, па Дечак.)

РАЈЧИЋ: (Мимиком показује на празно место, пита где је)

ЛАТАС: - Као и свагда - јерођакон Јулијан... Још је у келији ...

РАЈЧИЋ: (Мигом даје знак Дечачу да га позове)

ДЕЧАК: (Трчи радосно)

ГЕНАДИЈЕ: - Зашто Саво – брат Јулијан увјек касни?...Ономад дошао, а ... Бјежи од мотике као ђаво од тамјана...

ЛАТАС: - Ум царује, снага кладе ваља, брате Генадије...

ПАРТЕНИЈЕ: (*Шапатом, али намерно тако да чује и Рајачић*) – Мучи, брате Латасе, можда ће, колико сјутра, и он постати архимандрит, јал' епископ...

ЛАТАС: (*Заједљиво*) – Море, болан, бит; митрополит...

(Сава и Дечак улазе на сцену)

САВА: - Оппростите, браћо, грешнику ... Пишем граматику, будушту књижицу моју... Занео сам се, па... Ни сидрано нијесам чуо...(Седа смерно на празно место и пажљиво равна, у линију, прибор, чинију и хлеб, водећи рачуна да буду подједнако удаљени од ивице стола.)

ЛАТАС: - Боље да си своју мотику наклепао па да с нама на њиви аргатујеш...

ЦРНИ ДЕЧАК: (Лица пола белог. Једна половина гардеробе, уздуж, црна, а друга у некој другој боји. Улази после Саве, приметно мање храмљући, одлази и чучне у угао)

ГЕНАДИЈЕ: - Докле и за тебе да ринтамо?...

САВА: (*Гладећи гордо браду*) - Ову њиву коју ја раскрчујем и прекопавам храниће, браћо, духом све сербско, а можда и све славјенско.

ГЕНАДИЈЕ: (*Иронично*) – Ух, ух... Хајде, молимо те, причај нам нешто о томе...

РАЈЧИЋ: (*Поледа га строго. Сави*) – За годину дана могао си да научиш да се манастирски ред мора поштивати...

САВА: (*Скрушено клима главом и слеже раменима*) – Ја?... Хоћу, хоћу колико је у мојој моћи...Занесем се тако, па...Не замјерите ми, браћо.

РАЈЧИЋ: (Устаје. Архимандритским жезлом, куцањем о под, даје знак Генадију)

ГЕНАДИЈЕ: (*На знак Рајачићев устаје, прекрсти се и изговара "Оче наш". За њим сви, стојећи, у хору*) " Оче наш, иже јеси, на небесјах да свјатитсја имја Твоје, да придет царствије Твоје, да будет воља Твоја јако на небеси и на земљи, хлеб наш насушни дажд нам днес, и остави нам, долги нашја, јакоже и ми остављајем доложником нашим, и не воведи нас во искушеније но избави нас, от лукаваго ".

ПАРТЕНИЈЕ: (Заостаје, замуцкује, прескаче неке речи или их погрешно изговара)

РАЈЧИЋ: (*Прекрсти се*) – Во вјек и вјеков – Амин! (*Седа.Гледа намргођено у Партенија*)

СВИ: (*Крсте се. Седајући*) – Амин!

РАЈЧИЋ: (Мигом даје знак Партенију)

ПАРТЕНИЈЕ: (*Штрецне се*) – Зашто ја?...(*Несигурно*) Није мој ред... (*Скрушено*) Знате да ја... Нека чати неко други, млађи...

РАЈЧИЋ: (*Куцне љутито жезлом*) – Настави где је брат Латас јуче стао!

ПАРТЕНИЈЕ: (*Одлази до молитвеног сточића, узима књигу, уздахне*) – Ех, кад бих ја знао гдје је то...(*Ка Латасу*) Гдје си укочио, брате?

ЛАТАС: - Код оваца, овне!...

(Сви осим Саве и Рајачића смеју се суздржано, а Дечак гласно)

РАЈЧИЋ: (Погледа га намргођено, куцне штапом о под)

ПАРТЕНИЈЕ: (*Прети прстом Дечаку*) – Аха!..Овце.. (*Чита, сричући замуцкујући, зноји се и никако да се одвоји од прве реченице црквенословенског текста*)...” Је... је...”јет” по... по ...име “и”...”имени” и...земља “из”...Глагол ...”изг”... он “изого” ... наш ...”изон”...иже...”изгони”... тврдо “т”... “Изгонит је”!.. Ух! Јел доста?

ГЕНАДИЈЕ: (*Полугласно*) - Тврдо, тврдо, брате Партеније...

(Монаси једу једва се уздржавајући да се гласно не насмеју.)

САВА: (Не једе, гледа га, даје мигом знак Дечаку да иде и замени Партенија)

ДЕЧАК: (Хитро устане, пође корак два, па неодлучно застане гледајући у Јосифа)

САВА: - Дозволите момку да он настави да чати...

ЛАТАС: -Он? (*Кроз смех*) Па он не зна ни да бекне...

САВА: - Нека покуша. Можда и зна...

РАЈЧИЋ: (Размисливши мало, одобравајући климне главом)

ДЕЧАК: (Озареног лица долази до Партенија)

ПАРТЕНИЈЕ: (*Радостан што се ратосиљао мука склања се журно. Сави.*) - Хвала ти, брате. Бог ти срећу дао!...

ДЕЧАК: (*Неодлучан, помало уплашен гледа ка Сави*) – Да чатим нашки, јал’ како је натруковано?

САВА: - Прво ‘нако, па нашки...

ДЕЧАК: (*Чита несигурно, запињући код неких речи, али доста разговетно*) - “ Јет по имени и изгонит је: и јегда своје овце ижденет пред ними ходит и овце по нем идут јако ведет глас јего. По туждем же не идут но бе-

жет от него, јако не знајут туждаго гласа. Си притчју рече им Исус, они же не разумеаше што бист јаже рече им °... (Јован X. 17 – 18)

САВА: - А сад, то исто, али ‘нако како сам те учио – народскијем...

ДЕЧАК: ” И своје овце зове по имену, и изводи их. И кад своје овце истјера, иде пред њима, и овце иду за њим, јер познају глас његов. А за туђином неће поћи, него ће побјећи од њега, јер не познају глас туђинца. Ову причу каза им Исус, али они не разумјеше шта то бијаше и што им говораше.” ...

РАЈЧИЋ: (Изненађен, не снађе се да одмах реагује)

(Док Дечак чита, монаси не једу, гледају с неверицом у Дечак)

ПАРТЕНИЈЕ: (Хвалисаво) – Е, да је тако нашки нагруковано и ја бих, болан...

(Сви, осим Рајачића, смеју се)

РАЈЧИЋ: (Љутито) – Молчите! (Дечаку) Доста је!

ДЕЧАК: (Стоји и гледа их поносно и помало са страхом)

РАЈЧИЋ: - Латасе?!...Шта је ово?

ЛАТАС: (Уплашено, муцајући)
– Не знам, оче... Нисам га ја...

САВА: (Поносно) – Ја сам га научио...

ДЕЧАК: (Враћа се на своје место)

РАЈЧИЋ: - Ти? Не може то тако, сине Јулијане! Овдје се зна ред... Мора да се зна ко коси, а ко воду носи...

САВА: - Знам, Јосифе, али, би ми жао дечарца, пролази му вријеме најбоље за наук, па... Ето, за покору, научићу и Партенија да овако лијепо чита...

ПАРТЕНИЈЕ: (Изненађено) – Немој, молим те! (Крстећи се) Спаси ме Створитељу!.. Четири године сам се рвао са Аз, Буки, Вједи... па...Не иде, брате...Не улази у чутуру..

ЛАТАС: (Двосмислено – провокативно) – Море, ућиће ти...

ГЕНАДИЈЕ: - Старејше гове до се, болан, у бразду не преже...

(Смеју се сви, осим Саве и Рајачића)

САВА: (*Партенију*) – Не секирај се, брате Партеније. За десет дана научићу те да пишеш и читаш писмена лијепше него они...

ГЕНАДИЈЕ: (*Загонетно, двосмислено*) – Ма, 'ајде, прије ће он тебе нечему другом да подучи...

(Опет смех истих)

САВА: (*Гледа их збуњено не разумевајући алузију*) - Вала, научићу њега и све вас...(Са заносом) После ћу поћи од манастира до манастира, од школе до школе...Све ћу научити...

РАЈЧИЋ: (*Вади Савину књижицу из мантије и маше њоме. Радознало, као*) – Овим твојим начртањем?

САВА: - Да, да...Природним – гласовним, лако схватљивим писмом ...

РАЈЧИЋ: (*Одобравајући као*) – Аха...Лијепо...Значи, одавде си већ почео?...

САВА: (*Обрадовано*) – Знао сам да ћеш ме подржати! Зато сам тражио Гомирје...

ДЕЧАК: (*Радосно*) – Мене је за седмицу научио свим писменима!

РАЈЧИЋ: (*Погледа изненађено у Дечака, Саву, па Латаса. Кроз зубе*) – Хм, да...

ЛАТАС: (*Збуњено грчи рамена*) – Ја... Овај, нисам знао...(Ка Сави) Кад, када си га учио, брате?..

ДЕЧАК: (*Поносно*) - Ноћу, уз лојанице... Хтели смо да вас изненадимо...

ЛАТАС: (*Дечаку, претећи му руком, пригушеним гласом – кроз зубе*) – Молчи!

САВА: (*Загрливши овлаш руком Дечака*) – Ево, показао сам вам како је овијем начином и овијем писменима лако научити да се пише и чати...

РАЈЧИЋ: (*Сави*) – С чијим допуштењем?

САВА: (*Збуњено*) - Зар је за наук потребна дозвола?

РАЈЧИЋ: - Е, видиш; треба! Конзисторијум наш и митрополит Стратимировић ти поручују да се у језик више не пачаш. Они ти савјетују, а ја ти забрањујем! .

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Изненађено, узбуђено*) – Забрањујеш?! Ти, мени?!

САВА: (*Изненађено, изнервирано*) – Зобрањујеш?! Ти мени?!.. С којим правом?!

РАЈЧИЋ: (*Показујући на своју столицу*) - Овијем које ми стасидија даје...

САВА: - Да ме, можда, нећеш на ломачу као што су Ђордана?!.. (*Смиреније*) Не заборави; ово је деветнаести вијек, Јосифе. Земља се, и упркос негдашњим црквеним забранама, врти...

ПАРТЕНИЈЕ: (*Заошија погледом све редом, с неверицом*) – Врти?!.. Ма, 'ајде, лажу болан! Види ли ко да се окреће?..

ЛАТАС: - А кад се опијеш?

ПАРТЕНИЈЕ: (*Поколебано*) - Е, то је друго! Тада се, свакоме, све око њега у круг мота...

РАЈЧИЋ: (*Погледа га љутито.*) – Није то исто! (*Смирено, Сави*) Деветнаести вијек, па шта?.. Толики, културнији и велики европски народи се држе своје традиције, а у нас се нашао паметњаковић да ... Ниси ти први који би пучанским, говедарским језиком да замјени славеносербски и Цркви наметне то "ново" упрошћено писмо.... По-

кушали су прије тебе: Орфелин, Венцловић, Захарије... Петља Соларић, сад тамо неки Вук и Лука Милованов, па?... Неосвојива је ова тврђава, сине Јулијане!..

САВА: (*Ватрено*) – Ма, не желим, брате, да је освојим! Напротив, овим логичним писмом бих ојачао њене бедеме. Сад кад су Србијанци подигли главу лакше би пробудили и остале наше народе да се усправе. (*Молећиво*) Како то не схваташ, Јосифе?!..

РАЈЧИЋ: (*Прекорно, исправи га*) – Оче! Оче, јеромонаше ...

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Смеје се злурадо*)

САВА: (*С nelaгодом, благо иронично*) – Опрости, оче, Оче, Јосифе...

РАЈЧИЋ: (*Смирено*) – Из записаног сазнајемо истину о нашим прецима и остављамо поруке својим потомцима?..

САВА: - Свакако...

РАЈЧИЋ: - Историјску истину би могао, по твојем, да пише, чита и тумачи свако?

САВА: (*Са заносом*) – Слажем се, свако писмен би могао...

РАЈЧИЋ: - Свака будала и луда - сваки Партеније?..

ПАРТЕНИЈЕ: (Гледа их осмехујући се невино)

САВА: (*За тренутак збуњен.*)
- Нијесам тако мислио...(*Прибрано*) Оче Јосифе, зар се род само у језику не содржава?

РАЈЧИЋ: - Содржава, па?

САВА: (*Ватрено*) - Истим језиком говоре Србијанци, Хрвати, Црногорци, Далматинци, Славонци, Босанци, ми Срби Крајишници!..

РАЈЧИЋ: - Говоре, па шта?

САВА: - Из исте матице смо се изројили. Гласовно писмо је оно записно дрво које ће нас све окупити и вратити у исту трмку...

РАЈЧИЋ: (*Иронично*) – А на које ти замахујеш сјекиром?!.. (*Очински*) Разуман си човјек, мој ти је савјет; послушај Конзисторијум – одрекни се Сала, баци га у безданицу, спали га... ако мислиш да и даље с нама...

САВА: (*Запањено, замуцкујући*) – Да... Да се одрекнем логичког принципа!?

(*Узрујано*) Зар мислиш да сам ја толико!.. О, Боже мили...

ЛАТАС: (*Улагивачки*) – Боље у безданицу да нас не би смрдљивим кадом кадио?..

РАЈЧИЋ: (*Погледа га презриво*) – Молчи! (*Сави*) Не поткопавај вјековни храст у чијем си 'ладу...

САВА: (*Зането*) – Како не видиш, Јосифе?...

ГЕНАДИЈЕ: (*Упада му у реч - прекорно*) – Оче, оче, Јулијане!...

САВА: (*Погледа га презриво. Рајачићу*) – Како не видиш, човјече и брате, да сам га само поткресао, очистио од суварака и преживјелих грана. Олакшао сам му да расте у висину, да се разгранави и рашири на све словенске стране – да нас уједини...

ПАРТЕНИЈЕ: (*Заошчија их погледом. Зачуђено*) – Који храст? Нисам видео да си се на неки укачио...

РАЈЧИЋ: (*Погледа га љутито. За тренутак замишљено*) - Да нас уједини?.. (*Сетно*) Вјековима смо се сами, или су нас силни, дијелили. Уситнили смо се, отуђила се браћа ... (*Уверено*) Зато, ми мислимо да би ово твоје

„начртаније“ (*Подигне књижицу у висини погледа*) нове поделе покренуло...Олакшаће великима да још лакше нама домеравају своје рачуне...

САВА: (*Са заносом*) – Здружени и ми бисмо постали велики! Овијем писмом би се национална свијест и вјера у наше народе пробудила и лакше утемељила...

РАЈЧИЋ: (*Замишљено за тренутак*) – Мислиш? (*Одлучно*) Глас божји, уз нашу помоћ, свако може да чује. И писмен и неписмен. Зашто мијењати оно што се вјековима уходано одржава?

САВА: (*Ликујући*) – Вјековима?! Мислиш ли да је Божја воља да му већина стада буде неписмена? Да је Створитељ зато онакво – баластно - писмо дао човјеку ?

РАЈЧИЋ: - Је ли јудејско писмо гласовно?

САВА: (*За тренутак збуњено*) – Не, није...

РАЈЧИЋ: (*Ликујући*) – А Бог је Мојсију писмена рисовао. “Алеф” је “А”, као и наше “Аз” Адам је први и наше “Раз” је “Први”. Раз-

ум је “Раз и ум” кога ти, нажалост, немаш...

САВА: (*Озарено, као да је само то чекао*) - Е, добар си пример одабрао!...(Све их одмеривши погледом) Ви мислите да је Мојсије оне камене плоче које му је Јехова натруковао, разбио зато што му је Арон народ златном телету окренуо? Не, није. Није, браћо. Није, оче Јосифе!.. Четрдесет дана је мало да би се народ преокренуо и завео... Бог не даје ни више, ни мање него што треба. Он ствара совршено. А где ћеш совршеније него сваком гласу дати једно слово – један знак. Јехова је Мојсију, убеђен сам, заповјести рисовао гласовним писменима. Логично, зар не?... Зар пре две хиљаде и кусур година Феничани нису имали гласовно писмо, оче Јосифе!?

РАЈЧИЋ: - Јесу, имали су. (*Шаливо, као*) И, где су сад? Нема их, нестали су...

САВА: (*Наставља ватрено*) - Као што се са десет бројних знакова могу написати сви бројеви, тако се и мојом азбуком може записати свака српска ријеч. (*Дечку*) Једноставно, зар не?

ДЕЧАК: (Клима потврдно главом)

ПАРТЕНИЈЕ: (*Замишљено*) – Бога ми, болан, има ту истине...

ЛАТАС: (*Заједљиво*) – Овај умишља да је Богомдан да нам соли памјат...

РАЈЧИЋ: (*Погледа љутито Партенија. Сави*) – И? (*Као радознало*) И, зашто је Мојсије разбио те прве плоче?

САВА: - Враћајући се са Синајске горе Мојсије је схватио да је писмо одвећ једноставно и да ће свако моћи лако и брзо да га научи...

РАЈЧИЋ: - Па?

САВА: - Па?!.. Мојсије ће изгубити ону важност које му тајновитост и туђе незнање обезбеђују. Изгубиће важност а самим тим и власт. Зато их је разбио!

РАЈЧИЋ: - Ма немој!?!..Тако ли пише у Светој књизи?

САВА: - Свакако да не! Да ли би ти оптужио себе?! Не би! (Надахнуто) Друге плоче су фалсификат, браћо! Фалсификат, али не по садржини. По писму! Мојсије је друге две плоче изри-

совао са закукуљеним и замуљеним знацима које су он и они којима је он тајну повјеравао то замешатељство знали да читају и пишу. Запетљао је гласовно писмо. Тако је осигурао власт себи и својим потомцима. Још драматичније су то учинили египатски свештеници. Бранећи наслеђено, то исто чине и наши црквени поглавари ...

ПАРТЕНИЈЕ: (Одобравајући) – Живот ти је, болан, велика превара...

РАЈЧИЋ: (*Љутито. Партенију*) – Шта причаш, антихристе?! (*Претећи*) Зар у дому који те крувом 'рани?! (*Нагло се смири*) Не хули!.. (*Сави*) Слушамо те. И?

ЛАТАС: (*Крстећи се*) - О, во имја Оца!..Гуја нам се у недра угњездила ...

САВА: (*Пречује га. Ватрено*) – Истим језиком говоримо, а не разумијемо се! Како не схватате, браћо? Непознато и неразумљиво изазивају страх. Страх изазива мржњу... Мржња удаљава од Бога!..А Бог наш је свезнање и љубов...

ГЕНАДИЈЕ: *(Иронично)* - Ма шта нам наприча?!..

ЛАТАС: *(Погледа улагивачки у Рајачића, па Сави)* – Шта ти замишљаш; да си Свети Ђирило!?

САВА: *(С осмехом – мало иронично)* – Их, за мало промаши, брате Латасе! *(Рајачићу - изазовно)* Зар латино – немачко свештенство, својевремено, није оптуживало Солунску браћу да, ширећи словенско писмо међу Словене шире јерес? А да ови нијесу били приљезни у свом науму, не бисмо сад ни ми о совршенијем писму... *(Ка Латасу – провокативно)* Видиш, брате Латасе, ја, иако недостојан Светог Ђирила, ипак желим да будем просветитељ. Просветитељ Сава - Прометеј србски...

ПАРТЕНИЈЕ: *(Збуњено се крстећи)* – Прометеј?... Ја за тог свеца до сад нисам чуо...

ГЕНАДИЈЕ: *(Полугласно гледајући у Рајачића – потстрекивачки)* – Храни пашче да те лаје!

РАЈЧИЋ: - Је л’ – ни мање - ни више него „совршенији просветитељ“ Сава?!

САВА: *(Надмено)* - За то моје делце *(Показује на књижицу у Рајачићевој руци)* Копитар је казао да је оно...

РАЈЧИЋ: - Чули смо већ!.. *(Изазовно)* А знаш ли ти, зашто, и кад противник хвали нешто твоје?

САВА: - Копитар није противник! Он жели да сви Славјани...

РАЈЧИЋ: *(Нестрпљиво)* - Знамо, знамо шта он... *(Иронично)* Е, мој “сине Јапетов” заслепљен си па наврћеш воду на туђу воденицу *(Привидно смирено)* Хм, да сви Славјани...*(Љутиито)* Знамо ми, Јулијане, да оне лисице; Људевит Гај, Цојс и Копитар окупљају и потстичу такве као што си ти, да би наше православље одвојили од мајчице Русије и повели пут Рима...

САВА: *(Замуцкујући од узбуђења)* – Грешиш, болан!.. Ја с њима нијесам... Немам са њима ништа... Само сам чуо... Радио сам, и радићу сам на просвјећењу рода...

РАЈЧИЋ: *(С мржњом у гласу)* - Какав просветитељ, какав Прометеј?! Арон, Арон си ти, Јулијане!.. Јуне сјеничанско које

би овдје да муче! Е, тај говедарски језик се неће чути у овом бољем дому! (*Цепажући Савину књижицу*) Можеш овим да се убришеш... (*Устаје, излазећи из трпезарије*) Ево ти твога Сала!.. Сало дебелога јера... Ха - Прометеј...

САВА: (Устајући поремети у линују поравнат прибор за јело, чинију и хлеб, тргне се и почне да их враћа у ред, предомисли се, начини покрет као да ће поћи за Рајачићем, укочи се запањено га гледајући како одлази.)

ЦРНИ ДЕЧАК: (Устаје и поскакујући игра у углу)

САВА: (Гледа га и безгласно миче уснама. С напором савладава бес)

ЛАТАС: (*Ликујући, а као сажаљиво, устајући*) – Не секирај се, брате Јулијане. Није све црно као што ти се чини. Ето, можеш сад тим твојим “Салом” обућу да нам намажеш!..

(Смех)

ДЕЧАК: (*Тихо, нагињући се ка Сави*) - Учен јеси, али, болаң, паметан нијеси, јер да си паметан

не би ни дошао у Гомирје међу нас.

ГЕНАДИЈЕ: - Море, намажи ти „Салом“ Партенијеве гузове да му наук твој клизи као по лоју...

САВА: (Гледа га збуњено)

ГЕНАДИЈЕ: (*Да му појасни, као*) - Тешко му, брате, из дупета у главу долази...

ЛАТАС: (*Као, озбиљно.*) - Ласније ће “наук” твој примити...

ПАРТЕНИЈЕ: (Погледа га тупаво, не знајући да ли да се љути или да се смеје)

САВА: (*Погледа у Партенија који слеже раменима и даље се тупаво смешећи. Ускиптело*) – Шта причате, некрсти?!

ГЕНАДИЈЕ: - Браћо, хајде да нашег „просветитеља“ мучањем оковемо!

ПАРТЕНИЈЕ: (*Ка Сави*) - Мууу!...Муууу!

СВИ: (Смеју се)

ЛАТАС: (*Кроз смех, Партенију*) – Не мукати, говедо! (*Стављајући прст на усне*) С Јулијаном ћемо мучати - тиховати ...

(Сви се смеју)

САВА: (*Озлојеђено*) – Са Савом!..(*Поносно*) Ја сам Сава – Сава Мркаљ, упамтите! Еминенс свих високих!..

ГЕНАДИЈЕ: (*Ка Сави*) - Е, вала, браћо, нема ти веће будале од школоване будале!...

(Сви се смеју)

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Кроз злуради смех. Као ехо*) – Будала, будала, будала...Он то мени?!

САВА: (*Устаје. Киптећи од беса, прилази ГенADIЈу, хвата га за груди*) – Ти то мени?! Ко је будала!?!..Ко?!..Показаће ти Сава ко је!..Зар ја?..

ДЕЧАК: (*Клуна се једним крајем, растерећена, подиже увис и Дечак пада на под. Брзо устаје. Сави*) – Пази, болан, убићеш ме!..

ГЕНАДИЈЕ: (*Изненађен, не брани се одмах, а потом га хвата за руке и рве се са њим, оборивши другу клупу и столицу*) – Шта ти је, човјече?!

ПАРТЕНИЈЕ: (*Као, покушава да их раздвоји, користи прилику, па удара ГенADIЈа*) Немојте, браћо, ако Бога знате!..Шала, ша-

ла, браћо! ... Пустите га, Јулијане!.. Помозите, браћо!

ДЕЧАК: (*Трчи ка излазу вичући*) – Оче, Јосифе!.. Оче Јосифееее!..Туку се!..

ЛАТАС: (*Смејући се, обиграва око њих и удара Саву*) – Зар у божјој кући?!.. Држите га, браћо!...Не дајте!..Уби чоека!

САВА: (Бранећи се од њега, хвата га за косу и чупа је)

ЛАТАС: (*Запомажући*) – Јао!.. Полудео!.. Јао, уби ме, браћо!

РАЈЧИЋ: (*Улази журно, види све, удара жезлом о под*) – Шта то чините?! Је ли ово манастир или лудница!..Престаните!.. Јулијане!..Мир!..

САВА: (*Дрхтурећи узрујано*) - Они су ме изазвали...Они су ме...

ГЕНАДИЈЕ: - Само смо се мало порвали...Шала...шалили смо се, оче...

РАЈЧИЋ: (*Стојећи крај врата. Привидно смирено. Сави.*) – Видим, видим, Јеретиче! (Бесно, упирући прстом ка вратима.) ...Hinaus! Hinaus! (*Нем. – Напоље!*) (Кроз зубе) Напоље, Сотано!

САВА: (Гледа га неколико тренутака збуњено, смири се, приђе столу и свој прибор поравана у линију и уздигнуте главе иде ка вратима гладећи руком браду, као и увек кад му је непријатно. Полугласно) - Мучу... Стадо безрепо...(Даје миг главом Дечаку да пође са њим)

ЦРНИ ДЕЧАК: (Поскакујући излази за Савом) – Кругови, Саво... Концентрични кругови...

ЛАТАС: - Жандаре!..Жандаре позвати! У шпитал га треба, у окове!..

ДЕЧАК: (Пође до врата за Савом, предомисли се, врати се, и почне да сређује неред)

ПАРТЕНИЈЕ: (Латасу, који се држи за главу с болним изразом на лицу, смејући се задовољно. Као сажаљиво) – Их, их...Нагрдите, брате! (Рајачићу, улагивачки) Оче, очерупа га Јулијан као певца...

Завеса

(Док се сцена мења чује се Вуков глас док чита писма која је добио, или која је он некоме писао.)

- Лиебер, тхеурер Фреунд!

Ihre beiden Briefe haben mich unendlich...(Нем. – Драги, врли пријатељу ... Оба Ваша писма бескрајно су ме обрадовала...) ... Радите марљиво на Граматици. Ви, тај Ајди бре, како каже Милованов, постидећете старе научнике све заједно! Мркаљ се налази у Загребу, како чујем... Можете Вашу Граматику поверити овом пријатељу да је прегледа пре штампања...

Ihr ergebenster Копитар
(Ваш најоданији Копитар)

- Мили и предраги мој Пријатељу Јернеју!

Писмо Ваше примио сам... Што ми пишете да ја Писменицу сприобштим Мркаилу ја би то радо учинио, али је он далеко, а ја овде имам другога Мркаила, онога Луку Милованова Георгијевића с којим ја сваки дан разговарам о сербском језику, у коему већ ако би му Мркаило био раван...

Ваш искрени
високопочитањел Вук
Стефановић

- Сијатељњешиј Књаз

Милостивејшиј Государ Алек-
сандру Николајевичу Голцину

Радећи на књижевности своје
отаџбине, Србије, успео сам да
саставим први речник овога сло-
венског језика, коме сам додао и
Србску граматику, која досад
није постојала...Ово ми улива
смелост да најпокорније замолим
Вашу светлост да приложене
примерке мојих радова уручите
најчувенијем покровитељу нау-
ка, Његовом величанству Цару.
Тиме ћете много усрећити онога
који, уз најдубље поштовање,
има част бити

Ваше светлости
најмилостивијег господара
најпокорнији слуга Вук
Стефановић

- Мили мој и предраги
Пријатељу Јернеју!

Ја сам овде печатио и
Пјеснарицу и Писменицу, и са
Писменицом навучао сам на се-
бе критику свију учени Себаља;
а особито ониј Списатеља, који
су ради да Србље претворе у ста-

ре Словене... Србска пословица
каже: Који зна боље, широко је
поље...

Ваш искрени пријатељ
Вук Стефановић

- Благородниј, Високоучениј
и Високопочитаемиј Господине
Вуче

Господин Сава Мркаљ, до-
шавши летос из Баната, учини
познанство с нашим
Zeichnungslehrerom (*Нем.
Учитель цртања*), који му је по
двапут на дан на латинске
лекције ишао. Један пут му пре-
дао крштени лист да му на латин-
ски преведе. А овај упорно одго-
вара да није његов фишкал да му
преводи, па онда затвори собу,
узме нож, и у врат ниже ува га
убоде, но смртну рану му не за-
да! ...

Благороднија Вашег
слуга понизниј Самуило
Илић

- Ваше високопревасходство,
милостиви господине Алексан-
дру Семјоновичу Шишкову

Добио сам сребрну медаљу коју ми је послала Академија и триста рубаља...Кад бих имао срећу да добијем пензију од руског двора или Академије био бих Вам...Ваш препокорни слуга Вук Стефановић...(Беч, 8. августа 1821.)

- Послао сам на Цетиње Господару Црне Горе Петру Првом Петровићу два Ријечника и граматику србску...

Трећи чин

Псијатријска болница у Бечу
1827.

Сцена прва:

Дугачак ходник са пуно врата на ћелијама по дубини сцене. Сцена је осветљена плавичастим, магловитим светлом тако да се врата ћелија, у првој сцени, не виде, већ се добија утисак да је то прав и прашњави друм.

(Сава, Црни дечак и Лука)

САВА: (Урастао у браду и неуредно обучен. Стоји на средини сцене У руци држи метлу. Коле-

ба се на коју страну да крене. Испружи руку, усправи метлу и пусти је да падне, подигне је и пође на страну на коју је она пала. Док иде, повремено се осврће, да види да ли га ко прати. Црни дечак излази, не храмљући, за њим на сцену, па се склони кад год се Сава осврне. Сава осећа његово присуство) (Црном дечаку) – Опет ме пратиш!?

ЦРНИ ДЕЧАК: (Црног лица и даље пола црне гардеробе. У видно дужим панталонама. Нагвиривши) – Не, не пратим те, само нам се путеви поклапају.

САВА: - Зато увијек идеш за мном?...

ЦРНИ ДЕЧАК: - Не, не идем за тобом – ти идеш испред мене.

САВА: - Хајдемо, бар, заједно...

ЦРНИ ДЕЧАК: - Не могу да те стигнем, журиш....

САВА: - Сачекаћу те...

ЦРНИ ДЕЧАК: - Спотичу ме твоје мисли.

САВА: - Зар и овако збркане?

ЦРНИ ДЕЧАК: - Оне ме и саплићу.

САВА: - Добро, ако је тако - нећу више да размишљам.

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Уплашено*) – Зар хоћеш, болан, да ме убијеш?!

САВА: (*Замишљено*) – И себе бих, да сам храбрији...

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Молећиво*) – Немој! Зар си заборавио оно; “Бог, Аделунг, па ја”...(*Молећиво*) Мисли, мисли, молим те! Размишљај да бисмо живјели...

САВА: (*Озарено, понавља*) - Бог, Аделунг, па ја! (*Нагло мења расположење. Инаџиски*) – Нећу!.. Мисли изазивају жеље, жеље наводе на деланија, добра, али и зла...Зато нећу.

ЦРНИ ДЕЧАК: - Па ти си стварно луд! Убићеш нас...

САВА: (*Сагне се тражећи нешто чиме би га гађао*) - Ко је луд?! Тебе ћу прво...

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Иза сцене*) - Шалим се, болан! (*Нагвири*) Нијеси луд!(*Иза сцене*) Ја сам. (*Провири*) Само си мало онако... (*Молећиво*) Размишљај! (*Изађе са сцене*)(*Као ехо иза сцене*) Размишљај...Раз...Раз...Ра... Ра... Ра...

САВА: (*Окрене се љутито. Погледа у вис. Шака над челом као да поглед од сунца брани. Усправи метлу, пусти је да падне, подигне је и пође у правцу из кога је дошао. Плави, магличасти сноп светла прати га и осветљава. Иде, полугласно мрмља док ехо траје*) - Раз – први!.. Ра... Ре... Озирис...Хм... Хијероглифи...

ЛУКА: (*Запуштен, прашњав, у изношеном и неуредном путном огртачу. Седи. Изуо ципелу, гледа у рупу на ђону и смеје се. Крај њега флаша са пићем.*)

САВА: (*Пролазећи крај Луке. Као по навици*) - Помози Бог!

ЛУКА: (*Климне главом у знак поздрава*)

САВА: (*Пође неколико корака, па застане. Врати се. Изненађено и обрадовано*) - Лука!.. Јеси ли то ти, Лука?!

ЛУКА: (*Гласно, онако како то чине наглуви. Показује му камичак*) – Како да не кукам, нажуљао ме проклетник!...

САВА: - Лука?! Лука мој...

ЛУКА: - Џомбави путеви ћесарски...(Показује рупу на ђону

ципеле) Као јазавци се увлаче кроз њу...Седи, јаране, преда'ни душом... (Подиге флашу у висини очију пре него што му је пружи) Има, има још...Потегни, причести се!..

САВА: (Забринута) - Лука, брате, зар ме не познајеш?

ЛУКА: (Гледа га чкиљећи на једно око) – Чини ми се да си Сава, ама и да ниси он...

САВА: (Обрадовано. Узима флашу, више по инерцији, али не није) – Шерету један ... Ја сам, Сава...

ЛУКА: (Трезније него пре) – Ма шта кажеш? Ти си Сава? Зар Сава није у манастиру?..

ЦРНИ ДЕЧАК: (Често нагвирује док они причају)

САВА: - Их, одавно сам монашку ризу окачио на лескову грану ...

ЛУКА: (Пијано) – Ма, немој?! (Као радознано – изненађено) А што се расчини, јаране?.. (Заједљиво) Ех, што ми те не обричи Рајачић! (Трезно) Говорио је теби Лука, али ти би Јерихон изнутра да поткопаш. Е, мој Мркаљу, мој Мркаило...Уз Јошуа

је био Он, а тебе и мене се, изгледа, Господ одрекао...

САВА: (Враћајући му флашу) - Како добро глумиш могао би да се придружиш Јоакимовој дилетанској дружини ...

ЛУКА: (Као да га правда, прихватајући флашу) – Шта је не иду "сузе Исусове" на празан стомак, а?...Има времена... Дугачак је дан.

САВА: (Шаљиво) - Могао би Стерија и о нама једно приказаније да напише...

ЛУКА: (Равнодушно) - Могао би.

САВА: А ти, пишеш ли?..

ЛУКА: (Осмехнуто) - Више ме моја Муза не доји поетским млеком.

САВА: - Штета за сербску књижевност...

ЛУКА: - А ти?

САВА: - Ја? (Гордо) Пишем, пишем покаткад...

ЛУКА: - Штета ... (Почиње различито да се смеје)

ЦРНИ ДЕЧАК: - Ха, ха ха...

САВА: (Погледа га прво увређено, тренутак – два се колеба како да реагује, па му се придружи. Кад смире смех) – Е, Лука, мој Лука, шерету један...(Сагне се као да узима камен, замахне као да ће некога гађати, правдајући се) Стално иде за мноом...

ЛУКА: (Обазре се, па како некога не види само слегне раменима)

САВА: (С nelaгодом у гласу) - Пролазимо, видимо; смејеш се а никог уз тебе..

ЛУКА: - Па, зато сам се и смејао, јаране!..(Шаљиво) А ти; знадеш ли од куда идеш, и куда си се упутио?

САВА: (Осмехнуто) - Свеједно је одакле и куда ћу, важно је да знам зашто ћу...

ЛУКА: (Шаљиво) – Ако то није нека тајна, кажи, да и ја...

САВА: (Гордо) - Будимо заспа-ле, осрбљујем Србе, наук им дарујем...

ЛУКА: (С подсмехом) – А, то?!.. Значи; луњаш. Као и ја потуцаш од места до места српским земљама...(Одобравајући као)

Ако, ако, благош мени, само ти учи друге, мој Муд - рацу... (Прекорно) Е, мој Мркаљу, Главо у облацима, зар можеш рогове у врећу сложити, и тикве у коцку уметрити? Па, не могу се ни вековне слуге, за један живот, заборављеном негдашњем господству изнова научити. Зар те тамничари у глинским и карловачким казаматима не уверише у то?

САВА: (Збуњено, постиђено) - Чуо си?...

ЛУКА: (Шаљиво) – Чуо, јаране, чуо...И глвонеме прочују и проговоре кад жандари моткама пердаше...

САВА: - Немају душу проклетници...А, да бију, бију, али, знаш ти мене...

ЛУКА: (Иронично) – Како да не знам, јаране! “ Клепан камен ситније меље “, а?

САВА: (Тврдоглаво) – Ма, болан, кад ја нешто наумим...

ЛУКА: (Иронично) – Видим, видимо...(Пријатељски) Е мој неразумни човече, што се на Мушицког и Рајачића не угледа. Што од њих наук не прихвати?..

САВА: (Иронично) – Видиш, ја се радије угледах на тебе...

ЛУКА: - Друго сам ја. Ја имам (Показује флашу, певајући) јараницу – сапутницу!...

САВА: (Показује метлу) – Имам и ја своју. Усправим је, зајмурим и пустим је, па на коју страну посрне она, на ту кренем и ја.

ЛУКА: (Филозофски) – Е, мој Саво, далеко смо догурали. Све ми се чини да наши умови и тела не путују заједно и у истом правцу. Зато и ти базаш, онако - без циља?

САВА: - Грешиш, јаране. (Гордо) Циљ мој је јасан, видим га; осрбити Србе сербским. Сачувати их од унијаћења...

ЛУКА: (Иронично) – Видиш га, идеш ка циљу, а? (Филозофски) Мој јаране, видик нам се са сваким кораком помера, и као циљ, измиче...

САВА: - Зато ли диже руке од поезије и науке?..

ЛУКА: (Показује на флашу. Кроз смех) – Ја? Ја бих, братац си мој, да... да све заборавим ...”Моја љубов” то разуме, познаје ме и

води на све винске изворе у Бачкој и Срему.

САВА: - Лоша ти је драгана, мој Лука.

ЛУКА: - Ружна је, признајем, ал’ је бар весела и мила ... Отвара сваку капију некадашњих миђака (Занесено) А волим проклетницу! (Подиже увис флашу) Волим и ја своју “Јелену” као што смрт воли мене...

ЦРНИ ДЕЧАК: (Поскакујући радосно) - Јелена...Јелена... Јелена...

САВА: (Штрецне се прво, па с разумевањем климне главом. Сетно, замишљено)

– Јелену?...*(Скреће разговор)* А Вук, штампа ли онај твој „Опит к сличноречности и слогомерју“?

ЛУКА: (Шеретски) – Шта кажеш?!.. Не чујем...

САВА: (Гласно, као наглувом) – Кажем; штампа ли побратим твој оно писаније твоје ?!

ЛУКА: - Које?! *(Пијано)* Јесам ли ја то нешто писао?...Не сећам се...*(Озбиљно)* Не, још није. Вели; Стратимировић се окомио на нас, па не да.

САВА: - Ал' своје печати...
(*Заједљиво*) Е, мој Лука, добар ти је Србијанац...Кад пре натрукова онолике књиге? С мојим писменима подиже галаму...

ЛУКА: (*Слеже немоћно раменима*) – Кад курјак стане да завија, сви пси почну да лају...

САВА: (*Више за себе*) - Не завија вук...Арлауче, арлауче, србијанси Курјак и јагњад нам из торова односи ...(*Гласније - наглашено*) Покупио Доситејево, твоје, моје, слепачко и народно, па с Копитарем печати ли, печати...Чуо сам да му је Мушицки "Ђ" халалио..

ЛУКА: (*Иронично*) - Кад си ти могао да му уступиш двадесет и девет писмена, шта чини једно Мушицково и некакве моје идеје...

САВА: - Нијесам му покло-нио! (*Тихо*) Сам је...

ЛУКА: (*Прекорно, идући за својим мислома*) – Мушицки Вуку „Ђ“ а ти Мушицком оду испева...(*Вртећи незадовољно главом*) Хтео си да му се...(Резигнирано) Да, хм...(Осмехнуто) Е, мој пријатељу, жедном показасмо пут до бунара на уртрини, Копи-

тар му о ђерам окачи ведро, а сад се љутимо што из њега воду црпе ...Да, да...И ти си се, видим, и у цркву разочарао. А ја, рођени мој и у људе и у бога (*Филозофски*) Да, да... Живот ти је превара, велика превара, мој Саво. Људи су стадо које у славу Бога, од настанка, блеји и моли Му се, док се Он свакодневно њиховим душама храни. За гозбе и славља своја, Створитељ, у овом свом земаљском тору, узнемири стадо, изазове ратове и катастрофе – људи се међусобно покољу, а Он узбере и узнесе на небеса најбоље људске душе, и као ђаконијама, украси трпезу божанску своју. (*Устаје, и пође на супротну страну певајући, као пијано*) Зато сад пијмо и певајмо; пијмо винца црвена! Винца црвена!..

САВА: (*Гледа га збуњено. Стоји неколико тренутака колебајући се, па пође за њим вичући.*) – Па ти си!... Теби је ви-но разум попило... Чекај ме, Лука! Заједно ћемо...Лука!.. Стани, чекај ме, Лука!

ЛУКА: (*Иде не чујући га. Пева све тише, застане, па као да се нечега сетио, окрене се и пође ка Сави*) - Мој жаране, чувам и ву-

чем са собом ове Новине Сербске. Знао сам да ће нам се путеви бар још једном укрстити. (Из џепа их вади и даје му) Пожутеле већ...

САВА: (Обрадовано) – Е?.. (Узима их, листа и чита)(Покушава неприметно да руком да знак Црном дечаку да се удаљи)

ЛУКА: (Види његов гест и обазире се око себе. Не види никога, слеже раменима)

САВА: ° У петак 25. маја 1817.

Енглези се еднако чуде и диве једној мудрој свињи. Ово чудно створење зна читати, писати и рачунати; игра карте; показуе тачно на минуте, колико е сатиј; сваком човеку погоди колико му има година; и што е јошт најчудније, погоди шта ко мисли. – ово је заиста мудрост, која се до данас није наша ни код каквог свињчета...

Требало би препоручити нашим трговцима, кои примају свиње из Србије да мотре не би ли се и код нас гди наша каква мудра свињска глава, која би се могла научити овакоголи чему.”

ЛУКА: (Кроз смех, иронично)
- То би Вуку најбоље пасало. Има богато ђумругџијско искуство...

САВА: (Погледа га прекорно)
“У Регенсбургу е, 19 Маја, едан баштован од 39 година, избљувао живу жабу средње величине, као што су оне жабе што живе лети на дрветима по лишћу. Већ има две године и по како е тога баштована страшно болео трбу, и свакојака е лекарства узимао да бљуе, али га ништа није могло исчистити и излечити до расола. Недељу дана пио е расо, па е онда почео бљувати, и избљувао жабу; и сад е здрав са свим.”

ЛУКА: (Кроз смех) – Е, то лажу! Лажу, веруј ти свом Луки... Ја, јаране, сваки дан бљујем, а жаба ми све жеднија...

САВА: “Његово краљевско Височанство Ерцхерцог Палатин Мачжарскиј дошао е овде са својом супругом, која е, већ има неколико месецји, трудна. Они ће до неколико дана поћи у Карлсбад.”

ЛУКА: - Можда ће их Вук дочекати, јер он се с ћесаром, царевима, лордовима, кнежевима, владикама, Гримом, Гетеом и Ле-

ополдом дружи и дописује. Сад је пришио себи и друго презиме. (Иронично) Хер Вук Стефановић - Караџић!

САВА: - И друго? Шта ће му, болан, и друго?

ЛУКА: - Па тако му више личи на племићко...Е тако ти је то, братац си мој, кад хоће опанак у ципелу. Ма да ја мислим, како уме много да...Да би му више пасало оно енглеско "Сер" (*Кроз пијани смех*) Сер Вук Стефановић - Караџић!

САВА: (Прави се да га није разумео. Настави да чита) - "Лондонске новине од 19,

20. и 21. новембра само су готово напунене описанијма како е отпратено тело Кнегине Шарлоте. Понели су е из Кларемонта 18. око 6 сатиј после подне, и према машалама дошли су у Виндзор после поноћи у 2 сата... Кнез Леополд се вратио са своим пратиоцима у Кларемонт"... (*Разочарано*) Лепо; Новине Србске, а о Србији ни једног гласка...

ЛУКА: - Шта си очекивао, да читаш како је Милош убио Карађорђа?.. Како кум кума, брат брата због турског мала,

дахијских и беговских кућа и власти убијају...Србима не треба већи непријатељ него што су један другоме... Ено и сад по Милошевом списку српске главе у Цариград султану под ноге у врећама односе...Е, а мој побратим зна умно своју да сачува; с Карађорђем лепо док је требало, а сад још лепше с Милошем. Чујем да га и писмениу учи...(По-*лугласно*) Зна Вук где ђаво спава...

САВА: - Мислиш?..

ЛУКА: - Знам! Лакше је здраво колено савити, на штулу на-
такарити, него сабљом на Турке
витлати...

САВА: (*Збуњено*) - Али...Лечи се по бањама у Пешти, Бечу?...

ЛУКА: (*Иронично*) – Лечи, ле-
чи... Е. наивни мој Мркаљу; зар се од негдашње ђумругцијске зараде може у Пешти и Бечу годинама лечити и угодно живети?

САВА: (*Слеже раменима*) – Ваљда, не знам...

ЛУКА: - Да није удовицу кнеза Мише Карапанџића лепо мазио и добро музао, још увек би из Прахова Пешту и Беч само

сањао...*(Полугласно – поверљиво)*
Мало је дошаптавао Карађорђу,
сад мало Милошу, понешто Бечу,
мало Русима... Ма, надживеће
Курјак и тебе и мене...

САВА: *(Гледа га запањено)* – Зар?.. Шта то причаш, човјече?..

ЛУКА: *(Прилази и узима – истрже му новине из руке)* - Нисам их месецима носио и за тебе чувао да ми белосветске вести читаш! Читао сам их и сам. *(Листа их. Љутито и обрадовано истовремено)* Знао сам да ћеш ово своје прескочити!

“ПАЛИНОДИА

либо

ОДБРАНА ДЕБЕЛОГА ЈЕРА”

Све што си у “Салу дебелога ера” доказао, порекао си! (Чита прво безгласно. Гласно) А, ево, ово...”неме самогласнике, означава наше “дебело јер”, које ја за то свим писменим народима к савршенству њиовога писма из они темеља препоручити могао би”...(Прекорно) Зар ти?!.. Брзо си се покајао, јаране!...

ЦРНИ ДЕЧАК: (Смеје се злурадо)

САВА: *(Несигурно)* – Нијесам... *(Замишљено)* – Размишљао сам; можда Јехова и није Мојсију нарисовао гласовним писмом оне камене плоче... Можда је замршеним знацима желео да отријари умне од лажова и осталих. Записана лаж временом постаје истина, мој Лука...Можда “Дебело јер” ипак нечему служи...

ЛУКА: *(Кроз смех)* – Богослов надвладао филозофа и логичара у теби!... *(Сажаливо)* Е, мој Саво...Служи оно колико калуђере “она” ствар...

САВА: *(Шаљиво)* – Ако је и не користе за оно за шта је намењена, чувају је и не одсијецају...*(Озбиљно)* Зар не видиш да нас Бог кажњава што се у Његово науменије пачамо. За мном и за тобом ни кучета, ни мачета, а Вук сваку нову књигу гробом свога детета плаћа...*(Замишљено – филозофски)* Срећни људи баве се собом и својим животом, а остали загорчавају туђе, или, као ми; пјесме пишу...*(Шаљиво)* Пишу, па бришу...

ЛУКА: - Па, ти си... Тебе су жандари сасма распаметили... Вук плавооку Швабицу новом

дечицом чвршће за штедњак везује да би по свету слободан шетао и делца своја пропагирао и ширио...Мудар човек!..А ти?.. Семе које је тек проклијало, што пре би да покосиш. Покајао си се, поколебао, мој пријатељу!..

ЦРНИ ДЕЧАК: - Покајао... Покајао.. (*Настави као ехо, тише*) Кајао...Јао... Јао...

САВА: (*Самоуверено*) – Нијесам!... (*С потсмехом*) Јеси ли ти сигуран да сам ТО баш ја написао? ...(*Колемљиво*) Можда је неко други...(*Надахнуто за трен*) А шта ако сам желео да још више узбуркам, да заталасам, да се не заборави ко је почео?!... (*Замишљено*) Не знам ...Нијесам. (*Клонуло*) Ни у шта ти више нијесам сигуран, мој Лука. Сам себи сам час премало - час превише.

ЛУКА: (*Тихо за себе, прекорно*) – Ваљда, да нас не забораве... (*Гласно, помало осветнички*) Ти си ово..! Поколебали су те. (Упи-ре прстом у новине) Ево доказа! “Одбрана дебелог јера”!.. Пљунуо си, па си полизао...

ЦРНИ ДЕЧАК: (У крају сцене почиње радосно да игра) – Поли-

зао! (*Као ехо*) Полизао...Олизао... Лизао...Зао...Зао...Зао...

САВА: (*Нагло, халуцинантно, мења расположење*) - Шта рече?! Пљунуо?.. Пљунуо јесам...Али нијесам...Нијесам полизао!..

ЛУКА: - Јеси! Јеси, рођени...

ЦРНИ ДЕЧАК: - Он то мени?!

САВА: - Ти то мени?!..Ти који си ме први издао?!..Издали сте ме и ти и Вук! (*Цитира део Вуковог писма Копитару*) “Ја овде имам другог Мркаила, онога Луку Милованова Георгијевића с којим ја сваки дан разговарам о сербском језику, у којему већ ако би му Мркаило био раван “...

ЛУКА: (*Шаљиво*) – Да није било Јуде можда не бисмо спознали Христа. Обојицу једнако памтимо (*Озбиљно*) Вук ме је сколио да му у језику помогнем и ...(*Шаљиво*) И, ето; изједначио нас, а ти то мени спочитаваш...

САВА: (*За тренутак смирено*) - Изједначио?...Ја теби раван?! Ха, ха! (*Ускипело*) Бјежи, бјежи од мене! Бјежи, невољо! Зар ти мене који сам...И себе?...(*Запенушано* *замахне да га удари. Кроз неуро-*

тичан смех) Ја једва теби раван, а!?!..

ЛУКА: (Застане изненађен, а кад види да се овај не шали, замахне флашом да се одбрани, па је баци у страну.) – Шта ти је, човече?!.. Мркаило?!...Луд ли си море!

ЦРНИ ДЕЧАК: (Посакајући одлази у дубину сцене) – Луд?.. (Као ехо) Луд... Луд...Луд...

ЛУКА: (Бежећи са сцене у правцу у коме је Црни дечак нестао) - Нема Србима спаса ... Нема ...*(Као ехо)* Нема... Нема...Нема...

САВА: (Стане, дрхтурећи) – Ти ћеш мени: луд!?!...Луд!?!...Зар ја који преводим Хорација, Вергила и Овидија; олизао...*(Нагло се смирује. Као пробуђен осврће се око себе. С уздахом усправи метлу, гурне је да падне на страну на коју је Лука отишао. Потрчкујући у том правцу)* Лука!..Лука!...Чекај ме, Лука!.. *(Очајно)* Лука!! ...Чекај ме, Несрећо!..

ЦРНИ ДЕЧАК: (Из дубине сцене, посакајући иде му у сусрет)

(За тренутак се гаси светло. Мрак. Пали се пуно светло осветљавајући болнички ходник с ћелијама.)

(Сава, Црни дечак, Први болесник, Болничар, гласови болесника)

САВА: (Стоји на средини ходника. Држи метлу у руци и колеба се на коју страну да почне да мете. Усправи је, гурне је да падне на једну страну, подигне и наглашено предано почиње да мете.)

ЦРНИ ДЕЧАК: (Лица и оде ла црног. Нагвири више пута и сакрије се кад Сава погледа у његовом правцу)

САВА: *(Крадомице га лови погледом)* – Видим те!...Видим те!.. Од мене се не можеш сакрити... Све видим и све знам... *(Метући долази до згужваних новина на поду, подигне их, замахне као да ће га њиме гађати, предомисли се, наслони метлу уз себе, изравна новине, и држећи их у једној руци чита док другом, не гледајући, настави да мете.)* - “Кнез Леополд се вратио са своим пратиоцима у Кларемонт”...

(Разочарано) Лепо; Новине Србске, а о Србији ни једног гласка...

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Иде ходником из супротног правца носећи "гуску" у руци. Срећу се.) - Хеј, пази!.. Просућеш ми вино! (Клиберећи се) Roten Wein! (Нем. - Црвено вино!) (Препречи му пут) Вино црвано!..(Пружа му суд) Узми, рођаче!..

САВА: (Не гледајући, по инерцији, узима је)

БОЛЕСНИК ПРВИ: - Пробај! ... Токајско... Преврело, тазе, јутрос из бурета наточено!.. (Покушава да га натера да пије)

САВА: (Види шта је узео, са смешком) - Danke, ich trinke nicht!..(Нем. - Хвала, не пијем) (Покушава да му је врати)

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Још упорније насрће, клиберећи се) - Гуцни мало, учитељу!..

САВА: (Пружајући му упорно суд) - Хвала, јаране, не иде на празан стомак...

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Узима суд и покушава да га примакне Савиним уснама) - Du must! (Нем. - Мораш!) Ухвати залет! ... Исусове сузе ...Гутљај један...

САВА: (Покушава да га одбије од себе дршком метле) - Склони се, несрећо!.. Geh weg!.. (Нем. - Одбиј!)

(Чују се гласови из хелија. Церекање, навијање...)

ГЛАСОВИ: (Немачки, српски, мађарски, словеначки)

- Пиј!..Trinke!

- Хоћу и ја !..

- Дај мени !..

- Наточи му из мог бурета!..

- Gut!..Zer gut! (Нем. - Добро! Врло добро!)

- Господе?!..

- Roten! (Нем. - Црвено!)

- Покајте се, покајте се!..

- Mein Got! (Нем. - Мој Боже!)

- Крањско!..

- Es ist gut! (Нем. - Добро је!)

- Далматинско, црно!..

- Еј, дођи, сисни на мом шајтову! ...

- Језус Марија!

- Шајтов? Ха, ха.. Какав шајтов - цревце...

- Глиста!...

БОЛЕСНИК ПРВИ: (*Смејући се сулудо покушава силом да му сипа у уста.*) – Узми!...(Певајући оперским, али некултивисаним гласом) Узми винца црвена!.. Roten Wein!..Пиј винца црвена! Пиј!..Шта уради?! Просуо си?!

САВА: - Нијесам ја...

БОЛЕСНИК ПРВИ: (*Церећи се, прстом показује на просуто*) – А шта је ово?! Доказ!.. Људи, он се прави луд!.. Полижи!..

ЦРНИ ДЕЧАК: (*У дубини сцене игра радосно*) – Ја да лижем?!.. Зар ја?!...

САВА: (*Бранећи се почиње метлом да га удара. Зајанурено*) – Ја да лижем?!.. Зар ја који Овидија!... Ich?!..Ich bin!..

БОЛЕСНИК ПРВИ: (*Урлајући као да га деру, баца суд, и бежи ходником*) – Muter! ..Meine Muter!..Јао!..Уби ме Србин!

(Гласови из ћелија му се придружују)

БОЛНИЧАР: (*Истрчава на сцену, хвата Саву и туче корбачем. Вукћи га са сцене.*) – Убио би, а?!..Да ти ја покажем како се то ради, Az anjádba a jót Rác!...(*Мађ. -Мајку ти српску!*)

САВА: (*Отимајући се*) – Мајко!?!..Немој, не ударај ме, мајко!..Нисам ја почео!.. Нећу у купатило!.. Нећу!..Нећу!!!..

БОЛНИЧАР: (*Одводећи га. Гласови им се преплићу*) – Нисам ти ја ни отац ни мајка, мајку ти твоју!..Хоћеш, хоћеш, мајчин си-не!.. Неће ни во у бразду, па...

Гласови из ћелија

(Навијачки) – Удри!..Усд! (*Мађ. - Удри!*)...Mein Got!...(Нем.. – *Мој Боже!*) Купање!.. Baden!... У бунар! (*Једни скандирају*) У бунар! (*А други*) Купање!..Купање!.. Купање!... Al anjadba a jot Rac! (*Мађ. – Мајку ти србску!*) ... Проклети худич!...(Кикот, јауци, псовке...)

САВА: (*Док га одвлаче са сцене*) - Лука!.. Не дај ме, Лука!!.. Дођи, Лука!.. Спаси ме, Несрећо!.. (*Очајнички*) Лукаааа!..

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Заједно са Савом, док завеса пада*) – Лукаааа!

(*Вуков глас који испуњава време потребно да се сцене замене. Чује се прво нормално, а потом убрзано. У ковитлацу гласова многа писма се преплићу.*)

- Hochgeschatzter Herr Jakobe
Grimu

Наша Граматика није могла да се штампа у Лајцигу... Тачно је да се Милош наљутио на мене; али ја сам још увек мишљења да би требало да му посветите Граматiku јер без његове помоћи ове песме не би сигурно могле бити сада објављене....

Ваш одани пријатељ Вук
Стефанович

- Mon cher Ami

... Учинио сам све да Вас Библијско друштво позове у Енглеску...Ваш одани пријатељ Џон Бауринг

- Љубезниј Вуче!

Дошло ми е до знања, да ви намеравате издати Историју неку Кара – Ђорђева времена, коју сте већ на немачкиј език превести дали... Несумњамсе, да у историји тој времена, предидавшег Моем Правителству, неће бити сва деанија списана...то не би рад био, да се икакво дело, ови Србаља касајућесе, изда на свет без Моег провиђенија и

одобренија... Тога ради препоручуем Вам, одпечатања и србског оригинала и немачког превода престанете, и Мњени обое на провиђение и прошитание пошљете....Неусктете ли ово Мое предложение послушати, то се надајте совершенној Мојој немилости, и готовости Вас, код свакога владенија, гдигод би се ви налазили...чувајте се, писати о народу оностранном свију времена новиж, тако и Кара – Ђорђу, и о Мени, и најмању чертицу без Мог знања и одобренија:то е Моја совршена воља.

У Крагоевцу 22. јануара 1824.

Вашег доброжелатеља

Сербие Књаза,

Милоша Обреновича.“

САВИН ГЛАС: (Садистичко - осветнички смех)

ВУКОВ ГЛАС: - Euer Excellenz,
Herr Gete!

Прожет најприснијом радошћу и осећањем захвалности пуним поштовања и оданости у сећању на час када сам при посети Вајмара био од Ваше

Екселенције љубазно примљен,
узима себи слободу...

Genehmigen Sie die Gesinungen
der unbegrenzten Verchrung,
womit ich zu seyn die Ehre habe
(Нем. - Молим Вас да примите
уверење о мом безграничном
поштовању, с којим имам час би-
ти)

Вашег високоблагородства
најоданији слуга Вук Стеф
Караџић

-....Noch ein Paar Worte an Sie,
mein baster Herr Wuk. Dass Sie
ihre Landessprache, die jetzige
Serwische zur Schriftsprache
machen, haben Sie ganz recht, u.
ich glaube, dass Sie sich u. Ihrer
Sprache dadurch ein ewiges
Denkmahl stiften...

У Кракову 18. авг. 1826. Ихр
унверандерлицхер Самуил Бо-
хумил Бантке

Сцена друга

*Болесничка ћелија као затвор-
ска самица. Узана, мали прозор с
металним решеткама високо
под плафоном кроз кога продире
зрак дневног светла. Метална*

*врата с визиром. Виде се, делом,
и друге ћелије у низу.*

(Сава, Црни дечак, Болничар,
доктори Шофер и Сакс)

САВА: (Полуго, у ритама, са
видљивим модрицама по телу,
везан ланцем једним крајем за
зид, а другим алком око врата.
Ланац је довољно дугачак да мо-
же да се креће по ћелији. На че-
оном зиду, у висини човека, жу-
том бојом исцртани концентрич-
ни кругови. У једном од
средишњих исписана су, лучно,
крупна слова: Лб, Нб, Дб и Тб (б
је знак за умекшавање – ‘танко
јер’ а у ширем: Лб = Љ, Нб = Њ,
Тб = Ћ и Дб = Ђ)

(Док се сцена осветљава чује
Вуков глас који чита писмо Са-
муила Бохумила Банткеа,
поновљен као ехо)

ГЛАС: - Noch ein Paar Worte
an Sie, mein baster Herr Wuk (Нем.
– Још неколико речи Вама, пред-
раги мој Господине Вуче.) То што
свој народни говор, садашњи
српски језик, узимате за
књижевни језик, потпуно сте у
праву. Ви тиме себи и свом језику
подижете вечити споменик...

Ihr unveranderlicher Samuil
Bohumil Bantke

САВА: (Црном дечаку)(За време трајања ове сцене, повремено говори у трећем лицу) - Чујеш ли ти ово, јаране?... Споменик!...А њему, ово...(Цима ланац, Ланац га повређује. Израз бола на лицу, а потом болног задовољства) Па, њему бол причињава задовољство, а? ...(Иронично) Ужива у њему. Свршава...(Неуротичан смех. Смирује се.) (Учитељски, док исписује "а" и "б" на бочном зиду) Пази сад!..Не зверај!..Гледај 'амо! Пиши!..Овако... Какво "Аз"?! Нема више "Аз"! "А" је "а"! Само "а", разумијеш "а"! Нема "Буки" Само "б". Глас – "б"! "б"! Разумијеш; "б"! Пиши!..(за себе) Делкати, делкати...Схваташ... (Погледа ка вратима) Како нема "'Х"? Има, има га, Вуче! Има. 'Леб - хлеб, хљеб! Крув – крух!..(Поглед ка зиду) Не зверај околу! (Претећи) Немој да те ја!..(Поглед ка вратима) Ослушни говор народни!..Не говоре сви као они, Вуче...Неки кажу - дете, други - дијете, трећи - дите. Девојка, дјевојка, ђевојка и дивојка. Хришћански,

'ришћански и кршћански... (Чује се глас Болничара.)

БОЛНИЧАР: (Долази из дубине сцене) – Визита!.. "Господо" уза зид!..Визита!..Мир!..

(Удараци корбача у врата, метална шкрипа резе и врата која се отварају с треском. Ударици по телима. На први његов глас зачују се јауци и вапаји, лудачко церекање и псовке на разним језицима.)

САВА: (Прекида писање) - Не бој се, Саво!..Јастреб Зевсов? Не, не, није то он...Ово је небески стрвинар - мишар...Не страши се, Херкул ће те ослободити...Гледај 'вамо! (Окреће се ка зиду.Умаче прст, вероватно у измет на поду, и наставља да црта недовршени најшири круг.) Шири, шири...Још шири. Гдје је граница највећег?.Гдје? Лијепи су, а?... Савршена хармонија?... Хармонија, мислиш? А овамо; Хаос. Хаос, човјече!.. Привид хармоније, а обмана ђавоља... Устројство космичко...(Кратак неуротичан смех)

БОЛНИЧАР: (Удара корбачем у врата. Отвара метални визир, провири кроз њега пре него што

врата отвори. Осино, садистички) – Визита!..Мир!.. Визита!.. Тишина! Уза зид!..

ЦРНИ ДЕЧАК: (На Болничарев глас чућећи у углу мазохистички се смеје)

САВА: (Смирено, Црном дечаку) – Ево твоје покре...

БОЛНИЧАР: (Отвара врата. Замахне да га удари, али тог тренутка наилазе доктори Шофер и Сакс)

ДОКТОР САКС: (Хвата му корбач. Љутито) – Па добро, човече, Was ist dass - Narrenhaus, или штала?!

БОЛНИЧАР: (Осино) – Припрема за визиту, господо доктори. Смирујем га да бисте га Ви лакше...Доктор Шофер каже да се клин клином избија ...

ДОКТОР ШОФЕР: (Погледавши га прекорно и показује главом ка вратима) (Док се он удаљава) – Стока, драги колега. Оно што ми залечимо, они... Погледајте!.. Говорио сам: Под хладан туш да, а корбачем само у крајњој нужди...

САКС: (Гадљиво, марамицом покривајући нос) – Ја сам, колега,

против агресивних метода. Хладна купка и бром су, свакако, лекови који смирују, али пуштати крв корбачем уместо пијавицама, е то код мене... На батине и ... (Иронично – прекорно) и смрад се несрећници брзо навикну...

ШОФЕР: (Погледа љутито Болничара који стоји у оквиру врата. Саксу) – Да, да, свакако... Слажем се...

САКС: (Посматрајући Саву како предано покушава да заврши највећи круг, иронично, Шоферу) - Архимед? (Сави – потсмешиливо) „Noli turbare circulus meos“...(Лат. "Немој кварити моје кругове")

САВА: (Леђима окренут ка њима, не прекидајући да црта) – Nein, nein, Herr! (Нем. – Не, не, господине!) (Окрене се ка њима) Нијесу то исти кругови, господо...

САКС: (Погледа га изненађено, па у Шофера упитно.)

ШОФЕР: (Смеша се загонетно)

САКС: (Сави) – Знате латински?

САВА: (Гледа у кругове. Покушава да нацрта још већи, али не може због ланца)

ШОФЕР: - Латински, немачки, мађарски, француски, а служи се поприлично грчким, и хебрејским, драги колега...

САКС: (Гледа сумњичаво у Шофера) – Зар?

ШОФЕР: (Осмехнуто клима потврдо главом) – Господин Саббас Мркаил је еминенс клирикалне школе у Плашком, еминенс загребачке Архигимназије, еминенс пештанског факултета математике и филозофије...

САКС: (Зачуђено) – Па, шта ће, зашто је он овде?

ШОФЕР: - Због сујете и кратког фитиља, уважени колега...

САВА: (Опет окренут ка круговима) - Не, не. Грешите, докторе Шофер! Он је овдје због кругова, због концентричних кругова...

САКС: (Збуњено) – Не разумем Вас...

САВА: - И не можете кад нијесте у Савином кругу.

САКС: (Заинтересовано) – Како то мислите?

САВА: (Окрене се ка њима. Ватрено, занесено, упирући прстом у центар) – Видите, докторе, ова тачка све одређује, из ње све почиње! У њој је сва мудрост, све истине, сабијене, згуснуте – Свезнање. Свезнање, из кога се све зачиње, које се непрекидно шири и чему сви теже...

ШОФЕР: (Провокативно) – Зар је свезнање у тако малој тачки - скоро ништици!?

САВА: (Неуротичан смех) - Ништица?!...Да, као трептај – трен! (Нагло се смири) Сава се слаже – она је апсолутно Ништа.

САКС: - Не разумем. Како је онда могуће да је у њој Свезнање?

САВА: - Просто – логично. Можете ли поделити Ништа?

САКС: - Не, свакако да не. Опет бисмо добили Ништа.

САВА: - А Све? Можете ли Све да поделите?

ШОФЕР: - Зашто да не ...

САВА: - Слаба Вам је логика, докторе! Ако поделите Све, онда

то више није Све. Уз то; у Свему је и Ништа које је недељиво...

ШОФЕР: *(Помало увређено)* – Ма, хајте, молим Вас! То Ваше је чисто реторичко - филозофски егзибиционизам; Логична нелогичност...*(Саксу)* Зар није тако, колега?

САВА: - Не, не, господине! То је доказ да су Све и Ништа по величини једнака, али и да се прожимају.

САКС: - Схватио сам. Ако је Све свеукупност, онда је и Ништа свеукупност...

САВА: *(Тријунфално)* - Браво, господине! А шта Вам то доказује?

САКС: *(Размисливши неколико тренутака)* – Па, да све што има, може и да га нема...

САВА: - Ви га задивљујете, докторе! Да има шешир Сава би га пред Вама скинуо. *(Уз наклон)* Овако; клања се...

ШОФЕР: *(Иронично)* - А какве то везе има са круговима?

САВА: *(Тријунфално)* – Има! Итекако – има! Шта сте били пре него што сте се родили?

ШОФЕР: *(Изненађено, затечен)* – Па сад...

САВА: *(Кроз неуротичан смех)* – Ништа – ништица!

ШОФЕР: *(Гледа збуњено у Сакса)*

САКС: *(Осмехнут, клима главом и истовремено слеже раменима)*

САВА: *(Мирно, филозофски)* – А шта ћете бити кад...кад одете са овог света? *(Кроз неуротичан смех, тријунфално)* Опет Ништа - ништица! *(Мирно, филозофски)* Видите: пошли сте од тачке - ништице и завршили у тачки, а то може само у кругу.

САКС: *(Провокативно - шаљиво)* - Закључак; постоји само један, један бесконачно велики круг.

САВА: *(Надмоћно)* - Грешите, болан! Свака појава, сваки живот је почетак новог круга зачет из истог центра...

САКС: - Аха, разумем, разумем...Зато су... То су Ваши концентрични кругови...

ШОФЕР: *(Провокативно, осветољубиво)* – А Ви сте, вероватно у њиховом центру?

САВА: (*Озарено на тренутак*)
- Сава? (Невесело) Не, није Сава.
ОН је.

САКС: - Ко ?

САВА: (*Разочаран његовим
питањем, кроз злуради смех*) –
Како, ко? Па, Он – Бог!

ШОФЕР: (*Провокативно*) – А
ко је у најширем кругу?

САВА: - Како ко? Где Вам је
логика, докторе?

ШОФЕР: (*Провокативно*) –
Опростите, тешко ми је да Вас
пратим...Ви, свакако...

САВА: - Мислите да је то ло-
гично? Грешка, докторе! Опет;
Он – Бог!

САКС: - Како је то могуће? Бог
је у центру – у Ништа, и ко зна
где далеко, далеко негде на
периферији – у Свему...Значи ли
то да Бога има али и да Га нема?

САВА: (*Надмени смех*) – Сами
изведите логичан закључак!.. Са-
мо, не заборавите: да су Све и
Ништа, као и низ бројева беско-
начни и да немају периферију...

ШОФЕР: (*Као одобравајући*) –
Аха, схватам...Али, где је ту чо-
век?

САВА: (*Показује простор уну-
тар кругова*) - Људи су овдје,
између...

САКС: - У Богу?

САВА: - Људи у Њему, и Он у
њима. Неко у овом, неко у овом
кругу...Неко ближе центру и
божјој мудрости...

ШОФЕР: (*Провокативно*) –
Значи; што је човек даље од цен-
тра то је глупљи?

САВА: (*Доминантно*) - Е,
није!.. Глупаци су у средини! Ле-
во и десно су они други а на
крајевима, најближе Богу и
божјој мудрости су мудраци, му-
драци и...и лудаци...(Кроз неар-
тикулисани смех) Свако у свом
кругу...

САКС: (*Радознано*) – Аха...У
ком сте кругу Ви, Мркаило?

САВА: (*Иронично, широким
гестом руку показујући на про-
стор у коме је.*) – Ви, свакако,
мислите да је Сава овде, да сте
одредили центар и пречник
његовог круга. (*Надмоћно се
смејући*) Е, нијесте, болан!.. То
покушава он да Вам каже. (*Ка
Црном дечаку*) Зар не, Саво?
(*Смири се. Филозофски сталожје-*

но) Видите, докторе; могућност сазнавања и разумјевања је, од Бога и природе, људима дата различито. (*Упире прстом у један, па у други суседни круг*) Узалуд се овај из овог круга упиње да нешто објасни и докаже ономе ко је ван његовог круга. Он то не може да разумије. Зато долази до неспоразума и сукоба међу људима...

САКС: - Занимљиво, занимљиво умовање...Хм... Шта мислите, Меркаило, јесмо ли у истом кругу колега Шофер и ја?

САВА: - Ehr weissst nicht...(Нем. – Он не зна.) Процените сами. У некоме сте сигурно...Свако мисли да је он у центру, или у најширем кругу – што је исто..

САКС: (*Провокативно*) - Да је најпааметнији?...

САВА: (*Изненада ка углу, Црном дечаку. Претећи*) – Пиши ти, не зверај окол!..Немој да те ја!.. (*Саксу*) Само умни знају да то нијесу...

САКС: (*Погледа значајно у Шофера, климне главом*) – Аха - аггресио...Да, да...(Сави) А може ли се некако из свог круга ван - даље, шире?...

САВА: (*Лекарима*) - У томе и јесте проблем. Тешко је човјеку прекорачити у други...Сава је још увијек човјек. (*Црном дечаку*) Зар не Мркаљу?... Он је схватио да му је у његовом кругу тескобно... Зато покушава да га прошири, али ови зидови...

ШОФЕР: (*Радознало*) – Како?..

САВА: - Како? (*Занесено*) Погледајте како је ово било једноставно! (*Прилази зиду на коме су слова исписана. Показује крупно Лб*) Кљаст и штака! (*Показује Љ*) А овде је он без штаке. Умјесто штаке под мишицу, под колено подметнуо је штулу!..

САКС: (*Гледа упитно у Шофера*) – Колега?..

ШОФЕР: (*Слеже раменима*)

САВА: - Просто.. Л и “танко Јер“ саставите - спојите и добијете Љ.(показује на написано на зиду) Н и знак за умекшавање сојузите и добијете Њ. Просто као пасуљ! (*Очајно, удара се јако шаком у чело*) А Савиној глави то није пало на ум...

САКС: (*Показује на Љ, Њ, Ћ и Ђ*) – Немојте тако! Колико видим Ви сте их спојили ...

САВА: - Не, није Сава! Он је... (Скоро плачно) Он је то схватио и саставио!..Он је под колено подметнуо ... Штулу под здраво колено и... И ето вам и Љ, Њ,Ђ и Ћ...Избацио је подштапало... Логично...(Плачно) Логично, зар не?!...

САКС: - Ко је то урадио?

ЦРНИ ДЕЧАК: (Завија као курјак)

САВА: (Гледа га изненађено) – Ти си стварно луд!

Сакс и ШОФЕР: (Размењују погледе климајући значајно главама)

ЦРНИ ДЕЧАК: (Сави, полугласно) - Онај шантави курјак!

САВА: (Окреће се лекарима) – Досетио се...(Кроз неуротичан смех) Сјетио се онај...(Ка Црном дечаку који опет арлаукне као вук) Како се зове?...Аха, онај...(Ка лекарима) Онај шантави... Курјак!..

САКС: (Гледа упитно у доктора Шофера) - Колега?..

ШОФЕР: - Вероватно мисли на свог пријатеља, уваженог доктора филозофије и члана многих немачких, руских академија и

истраживачких друштава, господина Вука Стефановића - Караџића. Господина који је молио да Мркаила и Ви прегледате...Једини који га повремено обилази...

САВА: (Почиње неуротично да се смеје, па се нагло смири. Црном дечаку, шапато) – Чујеш ли ти ово, бриго Савина!?(Кроз неуротични смех) “Уважени доктор филозофије”...Ха – Прометеј!... (Полугласно, Црном дечаку) И ону без штуле, болан, да му пребијеш...

САКС: (Погледа у Саву, а потом у Шофера) – Аха... Јасно, јасно, колега...(Шапато) Склоност ка...(Сави) Па? Колико сам разумео; За проблем који је Вас мучио, Ваш пријатељ је нашао једноставно решење. Значи; немате разлога да се жестите.

САВА: (Црном дечаку) – Немаш разлога да се жестиш, Саво! (Опет неуротичан смех) Курјак је нашао решење?! (Смирено) “Нашла, болан, невјеста метлу иза врата”!...

САКС: (Гледа упитно у Шофера)

ШОФЕР: (*Осмехнуто, иронично*) – Једна од сербијанских "сен-тенци"...(*Озбиљно*) Видите, колега, колико сам ја разумео, господин Мркаило тврди да је он очистио сербско црквенословенско писмо од свих непотребних знакова и симбола. Сачинио је сербско фонетско писмо по принципу; један глас – једно слово, само је, ето, задржао је тај меки знак уз неколика писмена, а господин Вук је и то модификовао, спојио, упростио и као свој рад печатао...

САКС: - Хм, да, да...(*Сави, шаљиво*) Па, Мркаило, колико сам схватио, допуњујући Вас, тај Ваш пријатељ, господин Wolf, (*Вук*) помогао Вам је да искорачите из свога круга.

САВА: (*Одмахујући главом*) – Мислите, докторе? ...(*Показујући на ћелију и ланац,*) Очигледно...

САКС: - Свакако. Обојица сте у добитку. Alzo...(*Нем. Дакле.*) Постали сте мудрији...

ШОФЕР: (*Као правдајући Вука - иронично*) – Само што Господин Вук, захваљујући штули, крупније, гласовито и звучније корача...

САВА: (*Иронично.*) – Њено клопарање и овдје одјекује...Сава је оглувео од њега.. (*Помно се загледа у Сакса. Шапатом, поверљиво*) Приђите, докторе!

САКС: (*Погледа у Шофера*)

ШОФЕР: (*Слеже раменима*)

САВА: - Приђите слободно. Сава не уједа...

САКС: (*Коракне ка њему*)

САВА: (*Показује на откопча-но дугме на мантилу. Поверљиво*) - Дугме Вам је отпучено.

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Дошаптава му*) – Трују ме...

САВА: (*Полугласно*) - Трују га, докторе...

САКС: (*Закопчава средње дугме мантила. Шапатом, као забринута*) – Danke!..Mein Got! ... Ко то?

САВА: (*Зачуђено*) – Како ко?.. Закључите сами...(*Показује на средишње кругове*) Ови из овијех кругова. Долазе жбири из Карловца, Петербурга, Лондона, Пеште, Београда, Цириха...

САКС: (*Као поверљиво*) – Аха!.. Па то се читава Европа уротила...

САВА: (*Шоферу*) – Зевсе, је л' Вам кажем да ме прогоне. Сава је, чак, и смањо – Балкан само! А, Ви, не вјерујете...(*Гледајући у Сакса*) Ево, паметан човјек одмах је схватио: Европа – хеј, читава Европа, докторе!...

САКС: (*Намигнувши Шоферу, као изненађено.*) – Колега?!.. (*Сави*) Како Вас трују?

САВА: - Како? Хм...Сипају му отров у вино...Али он није луд, докторе; зна за јадац – не пије...

САКС: - Паметно...(*Шапатом*) А шта мислите, господине Мркаило, зашто Вас прогоне?...

САВА: (*Поверљиво, помало разочарано*) – Зашто? Како – зашто, болан? Зар се не сјећате? Уман сте човјек; размислите...(*Поверљиво, полугласно*) Трују га да више не пише...

САКС: (*Сразумевањем*) - Аха... (*Радознало*) А Ви бисте, свакао, писали?

САВА: (*Шапатом, упире прстом у главу*) - Све је он овдје записао!.. Сва језичка правила, промене, граматику сербску... (*Полугласно – поверљиво.*) Пјесме... Ријечи, ријечи, море

ријечи ...Сваку, све, све ... Баш све ријечи! (Гласно, прстом ка глави) Записао, све то у трап урвио, забравио, и с хиљаду локота закључао...Ту... (*Шапатом*) Не могу више ни једну да му украду, докторе...(*Гласно*) Узалуд га негвама везују, корбаче, пуштају стрводера да му утробу чупа...

САКС: (*Као поверљиво, полушапатом Сави*) – И Христа су распели, па је ипак, победио Римљане. Тако ћете, уверен сам, и Ви...

САВА: (*Уверено*) – Знам, хоћу...(*Сетно – полугласно*) Христ је победио, али кад, када, докторе? (*Сетно - разочарано*) Триста година после смрти...

ШОФЕР: - Зато је и бесмртан...

САВА: (*Шапатом, заверенички*) – А да је умро природном смрћу - од старости, да ли би и тад васкрснуо? Да ли би био оно што јесте?

ШОФЕР: (*Слеже раменима*) – Знамо оно како је записано...

САВА: (*Саксу, поверљиво*) – Чусте ли ово, докторе?! (*Кроз неуротичан смех*) Ето; Он зна оно

што је записано, а Сави су отели писаљку...

САКС: *(Слеже немоћно раменима. Гласно, намигнувши Шоферу)* - Тај проблем ћемо једноставно решити...*(Показује Шоферу мимиком да му треба скинути ланац)* Сместити господина Мркаила у мој павиљон, у колективно одељење, и... Даћемо човеку плајваз...Ес wäre гут...*(Нем. – То би било добро)*

САВА: *(Саксу, поклонивши се. Полугласно, поверљиво)* - Богови ће те наградити Херкуле...*(Окреће се зиду, замишљено гледа у кругове.)*

ШОФЕР: *(Саксу, полугласно)* - Бојим се да ће и оне Ваше јаднике, тамо, писменима учити...

САКС: *(Погледа га упитно. Шаљиво)* – Па, лепо - радна терапија...*(Озбиљно)* Не видим шта је ту лоше...

ШОФЕР: *(С осмехом, иронично)* – Ништа, само што господин Мркаило има мало незгодну навику; своје сапатнике туче кад неће серпска писмена да уче. Зато смо морали да га изолујемо...

САКС: *(Показујући главом на ланац)* – Аха...Разумем...После оваквог искуства, уверен сам да га је напустила жеља да друге описмењује.

ШОФЕР: *(Вртећи сумњичаво главом)* – Надајмо се...*(Док излазе из хелије)* Видите, колега Сакс; и из пучанског ђубришта покатад изникне уман цвет који нагло изцикља, али се, нажалост, нагло и сломи...

САКС: *(Одмахујући главом)* – Колега, из сваког извора бистра вода потече, па се увиром у реку замути...

ШОФЕР: *(Док одлазе са сцене. Тера своје)* - За нормалан раст потребна је здрава подлога, али и здрав ослонац...

САКС: *(Замишљено климајући главом)* – Судбина свих Прометеја, нажалост, изгледа да је иста...

ЦРНИ ДЕЧАК: *(Пође за њима, па се врати)*

САВА: *(Не обраћајући пажњу на њих настави предано да црта кругове)*

Светлосна завеса

Вуков глас између сцена:

- Тириншко – саксонско друштво за истраживање отаџбинске старине има част да овим именује Деррн Доцтор Вуцх за дописног члана с најпонижнијом молбом да с времена на време...

У име председника господина барона фон Фелтхајма и у своје име проф. др Крузе.

- Високочајше утверждение Санктпетербурское Вољное Обшество љубителеј Россијској Словесности. Господину Члену Корресподенту Обшества Вуку Стефановичу.

- Милостивиј Господар мој Вук Стефанович!...Милостиваго Государа Моего покориејшим слугоју Петр Соколов, Член и Непремениј Секретар Академј Статскиј Совјетник и кавалер.

- Високоученом Филозофском факултету славног Универзитета у Јени... Изражавам своју најоданију захвалност за част коју су одлучили да ми укажу тако високозаслужни мужеви.... Најоданији слуга Вук Стефановић Караџић.

- Његовом високопревасходству господину редовном тајном

саветнику, редовном камергеру, сенатору, изванредног и опуномоћеном посланику код Његовог величанства императора аустријског и кавалеру разних ордена Димитрију Павловичу Татишчеву препокорна молба доктора филозофије Вука Стефановића Караџића

Године 1812. дао сам на зајам педесет златника, о чему и документ прилажем, колешком асесору Стефану Живковићу, који је некад био секретар српског Совјета а напоследку живео у бесарабијском граду Кишињову, и до сада тај новац нисам добио... Стога сам слободан да се обратим Вашем високопревасходству с препокорном молбом да бисте се благоизволели обратити господину новоросијском генерал-губернатору, или неком другом, у вези са наплатом мога дуга и његовог достављања мени овамо у Беч.

Беч, 24. децембра 1832.

- Благородни, високоучени и високопоштовани Господине!

Уверен будући, да Вас не мрзи разумети, како се налазом, пи-

шем Вам из постеље, и јављам да ми је сад много лакше: крв тежким и другим страданим узнемирена већ умири се, говорити могу, и чујем боља, и надам се да ћу ови дана из постеље устати моћи. Вас просим да ми дођете барем још једном ако више пута доћи не узмогнете. Даруете ли ужасно бедну и невољну још коју књигу коју сте Ви написали. Бог ће Вам, ако ће Бог јесте, наплатити...Ваш препонизни и благодарни Сава Мркаљ

- Висок' учени Господине!

Мени Високопочитаеми Вуче

...Господине! Ако Вас смем молити покорно, постарајте се за Саву Мркаља да не остане у мраку. Ви сте кођ учени људи у великој слави, и познати сте особито са царским библиотекаром Господином Копитаром. Ослободите га. Ја као прост судим да би сте сазидали церкву, оставићете бесмртно име...

У Петрињи 1. августа 1833. С највећим почитанием покорни слуга Василије Вуковић

Сцена трећа

Ординација доктора Сакса

Година 1833.

(Др. Сакс, Вук и Болничар)

САКС: *(Седи за столом. Чита и повремено листа некакву књигу, или документацију. Враћа се на прочитано и опет листа)* *(Куцање на вратима)* – Комм хе-реин!..Ес ист фреи! *(Нем. – Уђи!... Слободно!)*

БОЛНИЧАР: *(Улазећи)* – Doctor, ein Herr fragt, Möchten Sie ihn empfangen? *(Нем. – Докторе, један господин пита можете ли да га примите.)*

САКС: - Ко?

БОЛНИЧАР: - Her Wolf... Glaub ich heist. *(Нем. – Господин Вук... Тако се, чини ми се, зове)*

САКС: - Er soll kommen! *(Нем. – Нека уђе! (Устаје и полази ка вратима)*

БОЛНИЧАР: *(Излазећи)* – Herr, kommen Sie herein! *(Нем. – Уђите, господине!)*

ВУК: *(У елегантном капуту, белој кошуљи са лептир машинном и чипком на прсима. Фес на глави. Штула под коленом и штап у*

руци. У другој овећа папирна кеса и у пак папир замотана икона. Улазећи) – Danke Herr!...(Нем. – Хвала господине!) (Саксу) Hochgechrtester Herrr Sacs; Вук Стефановић – Караџић... (Нем. – Многопоштовани Господине Сакс...)

САКС: - Очекивао сам Вас, господине Вуче. Мој драги пријатељ, дворски цензор, Господин Копитар, Вас је препоручио... Изволите, седите!..

ВУК: (Седајући) – Danke!.. Баш ме уморише ови Ваши басамаци ...Некада сам и оваквом кљастом ногом на сваки други газио, а сад се и на равном саплићем... Нијесам Вам ја више, мој докторе, за велики штрапац...

САКС: - А, не бих тако казао! Господин Јернеј тврди за Вас да Ви нисте Вук него права Вучина, да толико енергије и упорности ни код кога до сада није видео...

ВУК: - Било, докторе, било... Оно што остављамо за собом сустиже нас...Е... Посустајем већ, осећам како из мене полако отиче...

САКС: (Шаљиво) - Природан процес, који, на жалост, не можемо зауставити, али по мом скромном искуству и знању, Ви ћете још дуго по земљи своје трагове утискивати...

ВУК: (Шаљиво) – Као што се да видети, ја по мајчици земљи једном ногом табанам, па се бојим да ми због тога Свевишњи време не преполови?...

САКС: - Неће...(Шаљиво) Наравно, осим, ако се Он нешто не предомисли...

ВУК: - Хвала Вам, докторе. (Кроз смешак) Охрабрили сте ме. Алзо; да не бринем. (Пружа му пакет) Дозволите да Вам ... Ово је за Вас...

САКС: (Изненађено) – Was istt das?..(Нем.. – Шта је то?) Чему?..

ВУК: - Sage ich meinen ganz gehorsamsten Dank за све што сте учинили и што чините за Мркаила...(Нем. – Изражавам своју најоданију захвалност за...)

САКС: (Одмотавајући пакет) – Господине Вуче, не треба за то захваљивати, то је наш посао и обавеза...(Гледа у икону) Лепа!.. Заправо, прелеп рад...(Устаје и

идући сценом гледа где да је окачи, не налази тренутно решење, прилази столу, слаже књиге једну на другу)

ВУК: (*Задовољно осмехнут*) – Из нашег манастира – освећена... Петнаести век, а можда и старејша...

САКС: (*Ставља икону на сто усправно ослоњену на гомилу књига, окренуту ка публици*) - Захваљујем, захваљујем (*Седајући*)... Ви сте дошли због Мркаила?..

ВУК: - Нажалост, да. Питам се, докторе, зашто је он?... Шта је то што је онако изузетан ум довело до овога?..

САКС: (*Шаљиво*) – Питате се? Пазите се, Господине Вуче; овде долазе они који, као Ви, на питања немају одговоре, или они који виде оно што други не виде...

ВУК: (*Кроз смех. Као забринут*) – Немојте да ме плашите, докторе... Ја сам само...

САКС: - Шалим се, ма да је то истина... (*Замишљено, филозофски*) Да... Видите, господине, човек истовремено живи паралел-

но два живота; телесни и духовни. Телесни живот нам задоји мајка, а одржава мајчица земља. Духовно поље је бескрајни, мрачни, неиспитани простор по коме идемо само трагом који су нам они пре нас, сазнавањем, мисаоно осветлили и на њега упутили. Радознали и нестрпљиви покушавају, сами, да продру даље, скрену с главног пута, пођу непознатим стазама трагајући за ширим и светлијим...

ВУК: (*Осмехнуто*) – Путеви се праве путујући...

САКС: - Да, да, слажем се, путујући откривамо и трасирамо нове... Само...Да... Некима то успе, па пожуримо да их сустигнемо, следимо их...Али.. Али неки се, пак, у том непознатом и магловитом простору изгубе, лутају и врте у круг (*Шаљиво*) све док их овде не доведу. (*Озбиљно*) Мислим да ћете се сложити са мном, да и једнима и другима једнако дугујемо захвалност...

ВУК: - Да, да – свакако...Мислите да је Сава ...

САКС: - Мркаило је уман, али, нажалост, бити уман није исто што и бити мудар. Мудри, мој Го-

сподине, животне стубе ставе на земљу а прислоне уз стамени зид. Мркаило је своје прислонио на облаке...

ВУК: - Можете ли га, некако, спустити на земљу?

САКС: - Sabas Мркаила?.. (Замишљено) Хм... Да ... Es ware gut...(Нем. – Било би добро...) Хм ... Па ... Сад ... Можда је, пре, и могло нешто да се учини ... Њему, по мом уверењу, и није било место овде... Да ... Хм ... Ма да су његови испади врло, врло ... и могу бити опасни у одређеним ситуацијама. Па, ипак, по мом мишљењу, у условима мира, уз опуштајућу физичку активност, шетњама и уважавањем његове личности, верујем да би његово здравље могло да се доведе, ако не у нормалу, а оно бар да се знатно, знатно побољша. У том смислу, колега Шофер и ја писали смо Конзисторијуму, православном духовном суду, да Мркаила приме у неки манастир где би имао одговарајуће услове...

ВУК: (Сажаливо) – Писали сте Конзисторијуму?!..Е, мој докторе, нашли сте цркву у којој ћете се молити. (Иронично) Увјерен сам да је Рајачић одмах

отрчао Стратимировићу да се договоре како да му помогну. Па, Ви сте им, докторе, приредили право задовољство...

САКС: - Не разумем Вас.

ВУК: - Нажалост, уважени Господине, само Србин може Србе разумјети...(Тихо за себе) Може понекад, али тешко... (Гласно) Да употебим Ваше поређење; Рајачић се не би тако брзо пео уз црквене стубе да их није на митрополитенов дувар прислонио ... Они би, да су могли, најрадије и мене овдје, код вас, смјестили...

САКС: (Гледа га упитно слежући раменима) - Зар?...Зашто и Вас?

ВУК: - Их, зашто? Да не таласам.....

САКС: - Хм...Да... Господин Јернеј мисли да сте баш добро узбуркали... Да... Хм...Рачунао сам да ће бар господин Мушицки, као песник песника, разумети Мркаила, искористити узвишени положај да помогне несретнику ... Ни он, ни...Ich weisse nicht, warum...(Нем. – Ја не знам, зашто...)

ВУК: - Због заслепљености, зависти, сујете, навика, страха од промена ...Има мали милион разлога. Да нема над собом свемоћног Стратимировића, митрополита нашег, можда би владика Мушицки и помогао. (*Ширећи немоћно руке*) Овако ... (*Више за себе, полугласно*) Е, мој Мркаљу, мој црни Мркаљу...

САКС: - Хм... Да... Разумем ... Само се Ви за њега...

ВУК: (*Слежа раменима*) - Могу ли да га видим? (*Показује на кесу с понудама*) Да му дам...

САКС: (*Накашље се, као да чисти грло*) – Ви сте уман човек, господине Вуче...Да...Не знам да ли је право време за посету... Ветровито је а...А и месец је пун... Тад нам се болесници још више...(*Силом се накашље*) Бојим се да ће га Ваша посета узнемирити...

ВУК: (*Изненађено*) – Зашто би?...Писао ми је. У Пештисмо се дружили, многе разговоре и расправе о језику и писменима водили...

САКС: - Баш зато...Колико сам ја разумео, Мркаила, он Вас... Знате, измениле су се околности... Морате да разумете...(*С бла-*

гим колебањем у гласу) Господин Сабас мисли да сте Ви присвојили и искористили његов рад...

ВУК: (*Изненађено*) – Молим?!.. Ја? (*Замишљено*) Зашто бих? Нијесам. Грешите и Ви ако тако мислите. Користио његов рад јесам, али га нијесам присвојио, то је чињеница коју сам ја у својој "Писменици" нагласио...(*Из кесе вади књигу и чита*) "Ја сад овде имајући за намјерење успех сербског књижевства не могу друге Азбуке употребити него Мркаилову јербо за српски језик лагша и чистија не може бити од ове". Зар је то присвајање? Докторе? Објављена његова азбука постала је интелектуална својина свог србског рода! Разумијете? (*Враћа књигу у кесу*)

САКС: - Знам. И Господин Копитар тако мисли.

ВУК: - Да...И?... И шта је Мркаљ даље учинио? Ништа. Ја му нијесам био запрека да надогради и у живот спроведе своју идеју. Е... Ја сам се за њу борио и још увијек се за њу бијем!.. Да ја нијесам продужио да зидам и дограђујем на његовим темељима они би, временом, у коров урасли. Остали би мртво слово на па-

пиру као што су остали покушаји свих иних прије њега, свих иних реформатора црквенословенског писма...

САКС: - Разумем, разумем ја Вас, али ... Знате, у Мркаилу су сад помешана два опречна осећања. Што Вас више уважава, то Вас више и ... Свака Ваша нова књига га изненади и још јаче узнемири ... Морате и то да разумете...

ВУК: (*Узнемирено*) - Опростите, Господине Сакс, ако сам Вас добро разумео, Ви и мене окривљујете за његову болест?!...

САКС: - Ма, не! Сто пута не! Нисам био прецизан. Да бих му помогао, да бих боље разумео ту противречност, морао сам, бар за тренутак, да уђем у Мркаљеву кожу... Ви нисте узрок. Ви сте само повод, изговор, за стање до кога је, због нездравих животних околности, уверен сам, морало да дође. Схватате?

ВУК: (*Климајући главом у знак одобравања*) – Уважени доторе, Саву нијесам скршио ја, скршила га је стијена...

САКС: (*Гледа га изненађено*) – Не разумем. (*Благо иронично*) Ја

сам мислио да му је ум попио разум...

ВУК: - Мркаљ се подметнуо под Карловачку громаду, желео је да је сам подигне и баци у Дунав... Стијена га је, као што видите, добро пригњечила...

САКС: (*Благо иронично, а знатижељно*) – Аха... А, како то да Вас није?

ВУК: - Има ли ишта мекше од воде?

САКС: (*Смеши се знатижељно*)

ВУК: - Нема!.. А кад почне упорно да удара у стијену; кап по кап, кап по кап, стијена попусти и почне да се рони док се сва у прах не претвори. Ја сам вода, та вода која капље, која разара, рзлива се и неосетно плави... У томе је моја снага и мој гријех ако га има...

САКС: - Хм... Да... Разумео сам Вас. А може ли то да разуме и Мркаило? Идите, Господине Вуче, видите га, па сами просудите... Болничар!

БОЛНИЧАР: (*Улази*) – Докторе Сакс?

САКС: - Господин Вук је дошао у посету Мркаилу. Молим

Вас отпратите га до болесничке собе...*(Вуку, уз наклон)* Било ми је задовољство упознати Вас!

ВУК: - Bitte. *(Нем. – Молим)* Задовољство је било моје, Hochgehrtester Herr Saks! *(Полазећи)* Хвала Вам што сте ми омогућили да...

САКС: *(Помало двосмислено)*
– За људе од пера наша врата су увек широм отворена... *(Болничару)* Будите у близини... За сваки случај...

ВУК: *(Док излази врти сумњичаво главом. Кроз осмех)* – Danke, danke, Herr!..

Светлосна завеса

Вуков глас покрива време док се сцене мењају

- Ваше Високопреосвештенство Милостиви и Високопочитајемо Господине Петру Први Петровићу Његошу

Шаљем вам ову трећу књигу народни наши пјесама, у којој ћете наћи неколико пјесама и о Црногорцима, које сам по Србији сакупио. Ако да Бог, те један пут дођем к Вама у Црну Гору, као што једнако желим и надам се,

онда ћемо више и бољи пјесама тамо преписати...

Препоручујућ се вашој милости и благонаклоности и целујући Вама архипастирску десницу, остајем с највећим...

- Пречешњејши Господине, високопочитајемо пријатељу Јохане!

Са особитом жалости шаљем Вам Ваш, управо наш заједнички, рукопис О Србији. Највећи узрок што га нијесам могао штампати је, што сте Ви с оним што сам Вам ја дао и казао, помијешали оно, што стоји у Аустријском војничком журналу. Пак ја нијесам Тео да потврђујем ствари које нијесу истините...Имам срећу јавити Вам, да ме је Руски Цар Никола Први помиловао годишњом пензијом од сто дуката...

Ваше Пречестности покорни слуга Вук Стефановић Караџић.

- Пречестнејшиј Господине, мени љубезнејшиј и високопочитаемиј Лукијане... Ваш слуга, Вук Стефановић.

- Милостиви Господару, Књаже сербски ...До смрти Ваш

препокорни слуга Вук Стефановић.

- Путешествие Ваше по Југо – Словенским земљама било би веома полезно дело, но ја ћепер не могу содејствоват к полученију Росс. пашпорта...

Ваш покрниј слуга

Петар Иванович Кепен

Сцена четврта

Болесничка соба у психијатријској болници. Више кревета у њој. Метална врата и решетке на прозору. Неки болесници (Несвесни околине и места на коме су) церекају се, неартикулисано узвикну нешто, или зуре у зид.

(Сава, Црни дечак, болесници и Болничар)

БОЛЕСНИК ПЕТИ: (*Иде од кревета до кревета и не обраћајући пажњу на болеснике непрестано прича исти текст*) – Покајте се!... Покајте се... Судњи је дан!... Окајте грехе своје!...Ја се кајем!... Кајем се и молим се за вас!.. Покајте се...Свима је по-

ребно покајање... Покајте се!... Иде судњи час!..

БОЛЕСНИК ДРУГИ: (*Непрестано; устане, прошета, врати се кревету, седне, легне, одмах се дигне, седне, прошета, врати се, седне, легне, дигне се...*)

БОЛЕСНИК ТРЕЋИ: (*Седи у кревету. Прекрио главу ћебетом. Провири, клатећи се напред назад непрестано*) - Крадету ми мисли...(Покрије главу.Провири) Знам да ми краду...(Покрије главу) (Провири) Празна ми је глава... (Покрије главу, па провири)... Вратите ми моје мисли...(Покрије, па провири) Опет ми краду...

БОЛЕСНИК ЧЕТВРТИ: (*У кревету крај Савиног лежи каталептички опружен*)

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Као и увек невидљив за друге чучи крај Саве на кревету*)

САВА: (*Стар и ороноу. Оловка у руци, свеска на коленима у коју тупо зури. Полугласно, отсутно.*) – Зашто ја овако мало знам?... Зашто и ја не радим на ползу књижевства сербскога?... Силно и страшно гонение ме... (*Тихо, клонуло*) Зашто ја овако мало знам?..(*Шапатом*) Зашто...

на ползу...(Покуша да пише, стане, зури у свеску)

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Стоји мирно на сред собе и немирним погледима шара од кревета до кревета. После неког времена прилази Сави) – Пишеш, пишеш.. Ко ме то пишеш, учитељу?

ЦРНИ ДЕЧАК: (Устаје, иде редом, не храмљући више - ходајући нормално, од кревета до кревета, попне се на сваки и остане да чучи неколико тренутака)

БОЛЕСНИК ТРЕЋИ: (Исто као и пре; покрива и открива покривачем главу) - Краду ми мисли...Ја ништа не знам, зато што знам да ми краду оно што не знам... Пуца ми празна глава...Зовите доктора...

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Сави) - Ко ме то пишеш?

САВА: (Не реагује)

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Упорно) – Пишеш ли мајци? Оцу?.. Девочици?

БОЛЕСНИК ЧЕТВРТИ: (Укрућен, седне на тренутак, не гледајући ни у кога) – Шта ти се тиче! (Опет легне укрућен)

БОЛЕСНИК ПРВИ: - Молим те учитељу, кажи ми; коме пишеш?

БОЛЕСНИК ЧЕТВРТИ: (Седне укрућено) – Себи пише! (Легне укрућено)

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Трећем) – Учитељ ти краде мисли! (Покушава да узме свеску Мркаљу)

САВА: (Стисне је уз груди)

БОЛЕСНИК ЧЕТВРТИ: (Опет се, укрућено придигне и седне на тренутак. Гледа равно пред собом) – Нестани! (Опружи се укрућено)

БОЛЕСНИК ТРЕЋИ: (Не обраћа пажњу на њих, и даље покрива и открива главу) – Краду ми мисли... Празна ми је глава... Васиона је празна...

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Опет би, опрезно, да зграби свеску. На глас Четвртог, бежећи ка свом кревету) – Врати му сећање...Полудеће ...Видиш да је луд ...

ГЛАС БОЛНИЧАРА: (Ван сцене. Ударајући корбачем у врата) – Визита!..Визита!...

БОЛЕСНИК ПЕТИ: (Кад чује Болничарев глас брзо трчи до свог кревета, легне и покрије се преко

главе. Док трчи) – Јао, бежите, долази онај лудак!.. Иде!.. Иде!..

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Бежи у свој кревет, легне и шара погледом од једног до другог кревета)

(Остали наставе исто, као и пре, само знатно тише)

ЦРНИ ДЕЧАК: (Дотрчи, погне се на кревет, чучне и присло-ни главу уз Савино раме погледа упрта у његово лице)

ВУК: (Улази на сцену. Застане крај врата и погледом заошћује по просторији. Прилазећи Мркаљевом кревету, као обрадовано) – Е... Ево мене поново у Бечу, а ето и тебе, мој Мркаљу, мој Мркаило...(Овлаш га грли) Како си? (Седа у крај кревета)

САВА: (Тупо зури у под)

ВУК: - Боље си, боље... Видим иако ти нијесам дуго долазио. Три сам ти године провео у Србији... Господар Милош ме је тражио, а ти не знаш какав је он кад га не послушаш...Бога ми... Двије године сам ти боравио у Крагујевцу као члан и тобоже директор сербске законотелне комисије. (Иронично) Милош и закони, ха!... После, годину дана

у Биограду као президент магистрата наије и вароши Биоградске... Да ти право речем ни онђе нијесам знао који ми је посао ништа је требало да радим. А кад нешто не можеш треба руке дићи од таква посла. Није ли тако, мој Мркаљу?..

САВА: (Легао би, и не би. Седи, руку прекрштених на груди с чврсто стиснутим палцима уз кажипрсте полусавијених шака. Надланицама притиска танку свеску.)

ВУК: - Е, и сад сам ти слободан човјек!.. (Наглашено) Опет сам, као и ти, србски списатељ и писатељ...

САВА: (За тренутак освешћено) - Зашто Лука делце свое кадкад не погледа и не уљуди бољма?...*(Опет отсутно)* Копкати и ђелкати... Стварати, растварати и уништавати...

ВУК: - Лука?.. Лука је... Лука се у царство небеско преселио...

САВА: (Погледа га освешћен) – Лука је заслужио цвијет похвале...*(Опет одлута погледом)* – Зашто делце своје Лука кадкад не погледа и не уљуди...

ЦРНИ ДЕЧАК: (Премести се и чучне између њих)

ВУК: (*Накашље се силом. Усиљено*) - А да, нијесам ти казао да сам се прије шест недеља у у Трсту срео с црногорским управитељем и архимандритом, будућим владиком и господарем Црне Горе, Петром Петровићем. Нема му још ни двадесет година, а већи је и лепши него какав гранитар у Бечу! Не само што зна србски добро читати и писати, него прави и лијепе стихове. Запамтио сам ове:

„ Име ми је Вјерољуб
Презиме ми Родољуб
Црну Гору, родну груду
Камен паше одасвуд.
Србски пишем и зборим
Сваком громко говорим:
Народност ми Србинска
Ум и душа Славјанска“
...Шта велиш, а?

БОЛЕСНИК ТРЕЋИ: (*Устаје, прекривачем покривене главе плашљиво прилази Вуку. Провири*) – Докторе, краду ми мисли... Празна ми је глава...

ВУК: (*Лецне се непријатно. Гледа га збуњено*) - Нијесам ја доктор за то...Ја сам...

БОЛЕСНИК ЧЕТВРТИ: (*Усправи се, седне укрућено, не гледајући ни у кога, викне*) – Болничар! (*Опет легне укрућено*)

БОЛЕСНИК ТРЕЋИ: (*Трчи уплашено до свог кревета, легне и покрије се преко главе*) – Краду ми мисли...Празна је васиона...

ВУК: (*Четвртом болеснику, с олакшањем*) – Хвала ти... (*Сави, гледајући у свеску коју овај притиска на груди*) – А ти?... Видим, нијеси бадава седео. Шта си то лијепо написао? (*Пружи руку ка свесци*)

САВА: (Чвршће стисне свеску уз себе)

ВУК: (*Шаљиво*) Е... Чуваш своје благо?... Ако, ако... Е, а доносим ти и двије лијепе вести ... Милош је признат за наследног књаза Србије, и ахимандрити Милентије и Нићифор завладичени су у Цариграду...Додуше једва да знају да читају и пишу... Ма, нека, важно је да су Срби.

САВА: (Одмахује главом)

ВУК: - У Биоград је донета типографија из Петербурга и већ се штампају којекакве ситнице; пасоши, објављенија, различити протоколи...

САВА: (Тргне се заинтересовано)

ВУК: - Што би смо више у Пешти и Бечу печатали кад можемо у нашој Србији... Ето и то твоје ћу труковати ако ми дозволиш...

САВА: (Стиснувши је уз себе окреће се на другу страну)

ВУК: (Као у заносу) – А да знаш каква су Грађанска... народна слова лијепа!.. Она наша... твоја...Као, као...А црквена су она нова Библијскога општества..

САВА: (Окреће се ка њему колебљиво. Први пут га помније погледа)

ВУК: (Са заносом као, пригљивши га овлаш руком) - И Његош ће из Петербурга донети штампарију! Замолио ме да му нађем добре мајсторе да му излију писмена: Љ, Њ, Ћ, и Ў и на Цетиње однесем. Отвориће и школу за ћецу. Заложу се код

њега, ако ми дозволиш, да им ти будеш први учитељ...Могу ли?

САВА: (Дотле отсутан духом, по инерцији климајући главом, наједном се тргне) - Учитељ?.. Ја?..

ВУК: (Убеђен као) – Његош ће ти се обрадовати...

САВА: (У еуфоричном расположењу, устаје и ходајући достојанствено, младалачки, подигнуте главе, што се не би могло очекивати после отупелости и депресивног стања на почетку сцене.) – Учитељ!.. Опет ћу ја ђаке ...*(Настави да хода, с рукама иза леђа и стиснутом свеском испод мишице, како то обично чине учитељи док, замишљени, шетају учионицом.)*

(Болесници се узнемире)

БОЛЕСНИК ПЕТИ: (Панично) – Јао, зар опет?!...Људи, опет ће овај да нас учи...

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Уплашено) – Меин Гот!..Немој, молим те...

БОЛЕСНИК ДРУГИ: - Јао, тешко мени!

БОЛЕСНИК ЧЕТВРТИ: (Седне укрућено) - Докторе! (Легне)

БОЛЕСНИК ТРЕЋИ: (*Уплашено*) – Ја све знам...Нећу!...Да сам хтео у школу не бих био овде..

БОЛЕСНИК ПЕТИ: (*Верглајући своје*) - Судњи дан је дошао!... Покајте се!... Ја се кајем..

ВУК: (*Седи и колеба се да ли да пође за Савом очигледно свестан да их је овај узнемирио. Полугласно*) - Саво!.. Дођи сједи да ... Нијесам ти све казао...

САВА: (*Погледа упртог у таваницу неколико тренутака стоји замишљено. На тренутак ређа еуфорично азбуку као песмицу*) – “А” “Б” “В” “Г” “Д” “Ђ” “Е” ...

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Злурадо, Сави*) – А доктори?..

САВА: (*Нагло спласнулог расположења*) - А доктори?.. Забранили су ми да учитељујем.

ВУК: - Не брини. Све ћу ја средити...Дођи!..

САВА: (*Обрадовано, опет еуфорично – младалачки.*) – Учити!.. Све подучити... Описмени ти...

ЦРНИ ДЕЧАК: (*Дошаптава му*) - А знање?

САВА: (*Мења расположење, спласне. Старачки.*) - Не, не могу...(Одмахујући главом) Не, не могу...

ВУК: (*Прилази му и води до кревета*) – Можеш...Ти све можеш...

САВА: (*И даље одмахујући главом*) – Не могу...Тако мало знам... (*Седа на кревет. Скрушено полугласно. Прекрштеним рукама тиска свеску на грудима. Отсутно*) Зашто ја овако мало знам?...Зашто не радим у ползу њижевства сербског?.. (*Шапатом*) Зашто ја не радим?... Књижевства ... Зашто?...

ВУК: - Тренутна слабост, мој Саво...

САВА: (*Несвестан Вуковог присуства*) - О, тако мало знам... Учити...Још учити... Ја тако мало...

БОЛЕСНИК ЧЕТВРТИ: (*Опет седне укрућено*) – Не зна ништа! (*Легне укрућено*)

ВУК: (*Погледа га мргодно – кажипрст на усни. Сави*) - Тако ти се чини, Саво. И ја често посумњам у своје знање... Свако паметан се понекад упита...

САВА: (Погледа га, свесно) - И ти?

ВУК: (Климајући главом. С лажном веселошћу) - Само ти, благош мени, оздрави па ћемо с пролећа, ако Бог да, на Цетиње?!.. 'Оћемо ли, јаране?

САВА: (Осмехне се сетно климајући несвесно главом) – Ако Бог да...Ако... Ђелкати... На полу...

ВУК: - Бићеш ти мени као дријен док ти се ово натрукује. (Пружа се ка свесци)

САВА: (Још чвршће је стисне уз себе)

ВУК: (Шаљиво. Вади књигу из кесе.) – Да се мењамо. Ево теби на дар моје књиге Србских народних пјесама, а ти мени дај ту твоју...

САВА: (Гледа у Црног дечака)

ЦРНИ ДЕЧАК: (Садистички) – Дај му. Подај му је...

САВА: (Несвесно дозвољава да је Вук узме)

ВУК: (Радознало листа свеску. Разочарано, па с лажним усхићењем) – О, пјесме!.. "Сонет преславну Архипастиру" ...

"Старац", сонет "Јелени Дијаковић"... (Замишљен на тему) Јелени? Јел' то оној из Пеште? (Шаљиво) ...Види ти шта зна "Јеромонах Јулијан". (Претећи му прстом) А ко би кажао?!..Шалим се море...Први залогај је најслађи,е... Ако, ако... И ја мним да свака девојка заслужује бар по један сонет јер пробуди у човјеку пјесника и списатеља...(Шаљиво) кога, почим се за њега уда, покуша што прије да ућутка...Е... (Погледа у часовник. Устајући) Морам сад да пођем... Копитар и Даничић ме чекају ... Радимо на новом српском ријечнику...Оздрави, па нам се придружи, јаране ... Е... Доктор Сакс је казао... (Ставља кесу с понудама крај њега) Мало воћа, колача...Биће...Биће...Само ти слушај докторе...Доћи ћу ти опет...(Потапше га по рамену и одлази са сцене)

САВА: (Седи руку опуштених крај тела и тупо зури у књигу на крилу Сви болесници, осим Четвртог, кад Вук изађе, притрче Сави и отимају се око јабука и колача. Сава се не помера. Шапатом, листајући Вукову књигу)-

Учити... На ползу... Пјевати...
Јелени...

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Прикрадајући се узима му књигу)
– Ево је!.. (Поцупкујући као да игра, маше њоме) Испадајте!..
Испадајте мисли...(Виче као на пијаци) Мисли!.. Ево мисли!
(Трећем болеснику) Купи си мисли!..Купи да има шта да ти краду... Ево мисли!... Ух, побегоше!...

САВА: (Изненађено зуре у празне шаке. Устаје и пође за њим)

ЦРНИ ДЕЧАК: (Трчи по соби радосно играјући)

САВА: (Идући за њим. Опет почиње да говори у трећем лицу)
- Врати му свеску!.. Чујеш ли, Курјаче, врати му свеску!

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Смејући се) – Нећу! (Ставља је под кошуљу) Нема!.. Нема је, Учитељу... Нема, појела маца...

САВА: (Молећиво) – Дај му Савине пјесме!

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Почиње да бежи по просторији машући рукама као крилима) – Нема!.. Одлетеле!.. Лете!..Лете!..Лете!.. Летите!... Летите!..

САВА: (Трчећи за њим) – Вуче, врати му пјесме!

(Јуре се, пењу се на лежајеве, прескачу два болесника који се ваљају по поду отимајући се око јела)

ЦРНИ ДЕЧАК: - Пјесме, пјесме...

САВА: (Хвата га, удара, покушава да га задави) – Пјесме ми моје дај!

БОЛЕСНИК ПРВИ: (Вришти. Остали му се придружују)

БОЛЕСНИК ПЕТИ: (Панично) – Судњи дан је дошао!.. Покајте се!.. Ја се кајем!.. Кајем се!..

БОЛНИЧАР: (На цыку, утрчава и корбачем туче Саву, хвата га и одвлачи са сцене)

– Опет ти!?!.. Баш си се наврзао на њега?! Као мачак на сланину!..(Тукући га) Ма, излечићу те ја!..

САВА: (Опирући се, опет меша прво и треће лице)) – Нијесам!..Он је ... Вуче мој!..Пусти ме!..Вуче!...Зимно му је!.. (Плачно – молећиво) Немој ... Немој у бунар!.. (Вапијући) Немој, молим те! (Очајно) Не дај ме, Ву-

че!.. Вуче!!! ...Спаси га, Вуче!..
(Док га вуче са сцене, бесно – разочарано) Курјачееее!

ЦРНИ ДЕЧАК: (Смеје се сулудо, игра и гласом, заједно са Савом, прекривају сцену која се затамњује) – Курјачеее!

Светлосна завеса

Вуков глас који испуњава време док се мења сцена.

(У почетку глас тече нормалним током, али се све више убрзава, преплићу се делови разних писама док се на крају, при почетку радње, не слију у какофонiju стварајући вртлог гласова.)

- Благородни, и високоучени Господин Копитар; мени високопочитаеми!..

КОПИТАРЕВ ГЛАС: - Freund!
.... Ihr ergebenster Kopitar.

- Geliebte Freundin meines Hercens, Ana!...Ihrerer getreuer und aufrichtiger freund Wuk Stephanovich.

- Љубезни брате Вуче добро дошао!...Твој доброжелатељ Сима Милутиновић.

- Милиј Вуче!... Твој искрениј пријатељ Димитрије Фрушић

- Lieber, theurer Freund! Ihr Kopitar.

- Lieber Freund!

Hier schicke ich Ihnen meine Anzeige Ihrer Leider...schönsten Grusse Jakob Grim

- Hochgeschätzter Herr Jakob!...
Ваш најоданији слуга Вук Стефановић Караџић.

- Hochgeschätzter Herr Leopold Ranke, mein Freund!

Ihren werthesten Brief aus Rom примио сам с великом радошћу...

Сцена пета:

Иста као друга.

(Сава – Савин глас)

(Сава је у хелији, везан као и пре. Оропуо, измучен педесетогодишњак који личи на осамдестогодишњег старца. Седи, главом ослоњен на чеони зид, погледа упрта у даљину и безгласно нешто мрмља пребирајући прстима беочуге ланца као куглице бројаница. Кад какофонија

достигне врхунац, нагло, као пресечена, утихне.)

САВИН ГЛАС: *(Снимљен – говори младалачки и ијекавицом. Почне нормално а потом све брже)* - Вук Копитару, Копитар Вуку, Вук Копитару, Копитар Вуку!.. *(Почиње неуротично да се смеје)*

САВА: *(Говори час екавски а час ијекавски, често и у трећем лицу. Напето ослушкује. Старачким гласом)* - Вук Копитару, Копитар Вуку...Вук – Гриму, Грим Вуку...Мајн Frojnd! – Твој Вук!, Мајн Фројнд! – Твој Вук!

САВИН ГЛАС: - Мајн Frojnd! – Твој Вук!.. Копитар Вуку... Вук Копитару! Мајн Frojnd – Твој Вук! *(Убрзано кроз неуротични смех)* Твој Вук! Вук твој!! Твој Вук!!!

САВА: *(Шакама покрива уши. Измученим гласом.)* - Доста, доста!..Не могу да слушам! (Грцаво) Не могу!..Не могу више!.. Глава... Пуца ми глава... *(Стеже је шакама, остаје тако неко време док се не смири)* Гласови, ријечи, гласови, речи. Ријечи ...Узвици... Гласови!.. *(Филозофски мирно – младалачким гласом)* Ријечи су

самопостање... Самопостање – постање – стање – тање – тање – тање...*(Зачуђено)* Слапови гласова, бујица ријечи, речи дугиних боја, а ни једне топле - милозвучне за нас! *(Наједном – и сам изненађен сазнањем које му је пало на ум.)* Говоримо, мислимо, ријечима а сањамо сликама!!.. Мислимо речима а сањамо сликама...Чудо!...Чудно, зар не?

САВИН ГЛАС: - Ха, ха, ха.. Зар си тек сад постао тога свестан? Ја видим оно о чему ти мислиш...

САВА: *(Замишљено, још под утиском „открића“)* – Видиш?.. Ни Аделунг то није запазио... Он ни једне ријечи није о томе...*(Еуфорично)* Сањамо сликама – а мислимо речима! *(Замишљено)* Сlike се претачу у ријечи, а речи се само гласају. Зашто је то тако, мој Саво?...Зашто, Аделунгу?... Ха, ха...*(Еуфорично)* Бог, ја, па Аделунг! Бог, ја, па он...

САВИН ГЛАС: *(Смирено)* – Саво, ријечи су змије које палацају гласовима! *(Кроз смех)* Змије ријечи палацају твојим писменима...Твојим! *(Као ехо)* Твојим, твојим, твојим...

САВА: - Престани!
Размишљам... (Молећиво) Пусти
ме да мислим...

САВИН ГЛАС: (Мирно,
убедљиво) – Ријечи су звјери...

САВА: (Опет шакама стеже
главу) – Доста! Не призивај их
више! Пући ће нам главе!.. (Изго-
вара као бајалицу- старачким
гласом) Звери...Вери... Ери.
Звјери... у твојој вери... у овој ери.
Звери... у твојој вјери... у овој
ери...(Наједном кроз смех – мла-
далачким гласом.) Пјесма!.. Чуј -
права песма...

БОЛНИЧАР: (Чује се како иде
ходником од ћелије до ћелије, уда-
ра корбачем по вратима) – Визи-
та!..Мир! Визита! Уза зид “госпо-
до”! (Чује се шкрипа металних
врата и ударање по људским те-
лима. Сцена се пуни јауцима, ур-
лицима, смехом, псовкама на раз-
ним језицима и крицима.)

САВИН ГЛАС: (Уплашено) –
Јао, јао, јао триста пута! Опет
Стрводер долази по свој јетрени
оброк. Погледај како кружи! ...
(Почиње нервозно да се смеје.
Престане нагло.)

САВА: - Не бој се! То наш
црни анђеоло шестари црним не-

бом нашим. (Осврће се гледајући
око и над собом као да неког по-
гледом тражи)

САВИН ГЛАС: (Уплашено) -
Смрт?!

САВА: (Филозофски мирно) –
Живот и Смрт су исторођени.
(Иронично) Зар се његове
близнакиње бојиш?

САВИН ГЛАС: - Бојим се,
бојим се, Саво! Поништиће све
што знам, све што сам научио...

САВА: (Покуша да устане,
предомисли се и клоне на под) - А
оно ново што ћеш иза живота от-
крити?! Зар те то не изазива, не
мами?

САВИН ГЛАС: (Мирно) – Ма-
ми ме, силно ме, проклетница,
привлачи - изазива, али...(Панич-
но) Јао, мајко!..Јао, мати моја!

САВА: (Иронично) – “Јао, ма-
ти моја”. (Прекорно – старачким
гласом) Сад си се сјетио ње...

САВИН ГЛАС: (Прекорно) -
Увијек је била са мном! Зар ти је
нијесам у снове доводио?.. А ти?..

САВА: (Младачким гласом)
- Лажеш.

САВИН ГЛАС: (Упорно) - А ти? А ти?...

САВА: (Ђути кратко, молећиво – старачким гласом) – Немој. То боли...

САВИН ГЛАС: (Упорно) - А ти?

САВА: (Прекљивући) – Немој, молим те!

САВИН ГЛАС: (Осветољубиво) – А ти?!...Призивао си Јелену. Признај!..Омајала те ...

САВА: (Младачким гласом) – Није! Нијесам њу у снове ... (Старачким гласом) Њу је Саво давно ...

САВИН ГЛАС: - Лажеш! Лажеш, нијеси, нијеси је заборавио...

САВА: (Нормалним гласом) - Јесам, болан. Вјеруј ми... (Старачким гласом) Веруј му; одавно је Сава престао да је сања...

САВИН ГЛАС: (Набраја прво полако, а потом све брже) – Ха, ха. Лажеш и себе. А, Глина, Карловац, Шибеник, Нови Сад, Шабач, Војнић, Сремски Карловци, Дубровник, Земун, Беч... (Смирено) Табанајући бежао си од ње – пјесме јој пјевајући!..И будан си

је сањао, сновима си откидао од мог живота. (Прекорно, наглашено) Од мог живота си откидао... Отровала те...

САВА: (Нервозно - младачким) – Убио сам је! (Кроз неуротичан и плачан смех) Убио је Сава!!..

САВИН ГЛАС: - Покушаваш да ме завараш? Мијењаш лица и говор...Ха, ха, ха...Бежиш... Њој си бежао од матице наше...

САВА: (Кроз неуротичан смех) - Од матице?! (Помирљиво – старачким гласом) Од мати твоје! ...

САВИН ГЛАС: - Неутјешене наше.

САВА: - Сестре Луциферове...

САВИН ГЛАС: - Светице наше.

САВА: (Младачким гласом) - Луде...

САВИН ГЛАС: (Из даљине нарастајући ехо који се стишан удаљи) – Луде, луде, луде...(Кад ехо престане) Срећне, срећне, Саво мој.

САВА: - Бојао сам се њене среће...

САВИН ГЛАС: - Среће! (*Ехо* - удаљавајући се у дубину сцене.) Среће...среће...среће... (Кад се ехо изгуби) Оно чега се ти бојиш - мене стиже...

САВА: (Старачким гласом) - Ко те је терао да идеш за мноме?

САВИН ГЛАС: - Вуче ме је твој страх, страх од бола. (Ехо) Бола...бола...бола...

САВА: (Шапатам – поверљиво) – Не бојим се више...Бол је само мисао ... (Гласно, устајући с напором.) Бол је црна, злослутно вриштећа, мисао ... Не мисли – и нема га! (Осветољубиво – прекорно. Младачким гласом.) А ти се бојиш мрака, бојиш се црног, безданог котла над нама...

(Са свих страна јауци и смех болесника пуне сцену)

САВИН ГЛАС: - Ако престанем да мислим, ако занемим, Црни анђео ме не може наћи?...

САВА: (Филозофски мирно) - Не знам. Пробај...(Нагло кроз смех) Наш је ... (Настави неуротично да се смеје)

(Из дубине сцене чује се свеближи, и јачи, хук ветра)

САВИН ГЛАС: (Панично) – Чујеш ли?!..

САВА: (Ослушкује напетом. Полугласно – старачким гласом) – Не паничи Саво?...Не бој се! То северац хуји кроз долове. Смири се. (Младачким гласом) Сложи гласове, потпали слоге – раздарај пламен речи! (Молећиво) Не дрхти. Нека те речи греју... (Старачким гласом) Причај ми... (Кратка пауза) Што мучиш?... (Пауза) Ако, мучи, мучи... (Замишљено) Нека, ја ћу теби о... (Сетно – старачким гласом) Сјети се; зима. (Младачким гласом) Напољу снијег до грла. У огњишту букте и преплићу се пламени језици и разигравају наше сени по чађавим зидовима. Бабо нам у гусле о крјишким граничарима гуди... Топао му глас мири на сено и дуње...(Старачким гласом) Сјећаш ли га се, Саво?... (Младачким гласом) О, тако волим тај бабов глас...Топао бабов глас... (Старачким гласом) Хајде; гласни се сад ти...

(Само се хук појачава)

САВА: (Ослушкује напетом.) – Зашто ћутиш? (Полугласно, молећиво) Молим те, не шибай ме муком!.. (Гласно) Не бој се.

САВИН ГЛАС: (*Панично, шапато*) – Јеси ли оглувео, чујеш ли их?!..

САВА: (*Напето ослушкује. Чује се завијање вукова. Младалачким гласом*) – А, то!? (*Почиње да завија као курјак*) - Шта је, уплашио си се?! Не бој се. (*Иронично*) То курјак самотњак из Сјеничанских долова дозива оне на Буковој глави... Арлауче ... (*Опет ослушкује*) Вук! Предводник арлауче, а чопор завија на месец... А, ти, још дрхтуриш?... Ужежи, болан, лучу ријечи, не шапући - викни - отерај курјак! Слободно, чујеш ли?!...(*Старачким гласом*) Боли, боли ме, брате клети, безречје твоје (*Увређено*) Нећеш? Љутиш ме, роде!...Заиста ме љутиш ... (*Љутиито скида оков и споро, старачки, корак по корак излази из хелије*)

САВИН ГЛАС: (*Уплашено, шапато*) – Хеј, куда ћеш?... (*Гласно*) Не остављај ме!.. Чекај ме, Саво! (*Још гласније*) Не трчи! ... Саво!.. Не бјежи, болан!.. Куда Несрећо?!..

САВА: (*Иде, не осврћући се. Мирно – старачким гласом*) – Да прођем и то последње животно искушење...(*Усхићено – млада-*

лачким гласом) Решио сам!..Знам све... Све сам једначине решио... Све... Затворио сам и решио квадратуру круга ...

САВИН ГЛАС: - Ти си луд!.. Стани! Пробуди се, пробуди се већ једном, човјече!.. Не сањај више!..(*Молећиво*) – Чекај ме, не жури! ...Не бјежи!.. А ја?! (*Панично*) А ја?!.. Чекај ме! Не остављај ме без тебе! Заједно ћемо, Саво!..Не можеш од нас побјећи, брате! Чекај ме, Саво!..Савооо!!!..

САВА: (*Долази, као у сну, до средине просценијума*)

САВИН ГЛАС: - Стани! Стани да те стигнем! (*Задихано*)

САВА: (*Стане. Као пробуђен, осврће се око себе, шара погледом по сали.*) – Где си?...Не видим те.

САВИН ГЛАС: (*Задихано*) – Ту сам. Увјек уз тебе - у теби... Ух... Стигао сам те...Хајде, сад, да заједно...Као некад да путем отпјевамо једну!?

САВА: (*Стане. Ка гласу, обрадовано – старачким гласом*) – Као некад у нашем Сјеничаку, а? (*Ка гледаоцима – младалачким гласом*) Хоћемо, хоћемоли, роде?

САВИН ГЛАС: (*Радосно*) –
Заједно!? ‘Нако - нашки – јопен
-загрљени!

САВА: (*Младавачким гласом*)
– Загрљени?..(*Радосно*) Хајдемо,
болан, ону, ону нашу!

Савин глас и САВА: (Сава ма-
ло у нагнутом ставу као да неко-
га грли десном руком . Певају, у
двогласу, први стих Мркаљеве
песме “ Море зала ‘ов је свет”
онако како то чине Босанци -
ојкајући)

„ Јаоооо! Јаоооо! Јаоооо три-
стаааа путаааа!

Палаааа нам јеее, палаааа
коцка љутаааа!

(*Настављају наизменично да
рецитују*)

САВА: - Море зала ов’ је свет!

САВИН ГЛАС: - Лед и ватра,
зрак, и гром, и вода,

САВА: - Звери, змије, гад од
разна рода,

САВИН ГЛАС: - Често век нам
чини клет!

САВА: (Наглашено, погледа
упртог у гледаоце. Сам. Старач-
ким гласом)

“ Зло је мучно садашње под-
нети,

Зло нас бивше пече у памети,
Будуће већ једе нас “

(Уздигнуте главе гледа упор-
но у публику. Мук. На звук уда-
раца корбача у врата окреће се,
младавачки трчи у хелију, и лан-
цем се везује.)

Савин глас и САВА: (*Певају*) “
Јаооо! Јаооо! Јаооо тристааа пу-
тааа!

Палааа нам јеее, палааа коц-
кааа љутааа!“

БОЛНИЧАР: (Отвара врата,
замахне корбачем, застане, и ру-
ке подигнуте у вис гледа га уко-
чено.)

САВА: (Погнут, као да грли
некога, док певају, у тренутку кад
Болничар отвори врата, спушта
се клонуло на под.)

БОЛНИЧАР: (*Равнодушно*) –
Оде човек!.. Отпева човек своје.

Завеса

Напомена аутора:

По опису немачких лекара овако је изгледала лудница (Наррентурм – Нарренхаус) у Бечу у време када је Сава Мркаљ боравио (и умро) у њој.

Петоспратно здање у којем је било сто тридесет девет тамничких ћелија, а две - до три стотине умоболних.

Тамни ходници, масивна железна врата са прорезима за посматрање, несносни смрад, крици и окови на рукама и ногама, омче око врата, гладовање до изнемоглости. Персонал, регрутован између криминалаца, од којих се захтевала само физичка снага и храброст, тукао је болеснике корбачем.

Гласови између сцена су аутентични фрагменти из писама које је Вук писао, или која су њему писана, и могу напредо да се пројектују као преведени текст на прочеље позорнице.

Драма може да се игра и без гласова између сцена, а могу се, по потреби, скратити, или поједини текстови изоставити.